

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

Σχολή Επιστημών Αγωγής

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

«Θέατρο και Εκπαίδευση»

Θέμα Εργασίας

«Η αξιοποίηση κειμένων Παιδικής Λογοτεχνίας σε Θεατρικές Μορφές
έκφρασης για παιδιά Προσχολικής Ηλικίας»

Φοιτήτρια: Κώτση Χρυσάνθη

A.M: 217536

Επιτροπή: Επίκ. Καθηγ. Μ. Δημάκη-Ζώρα, Επιβλέπουσα

Καθηγητής Θ. Γραμματάς

Επίκ. Καθηγ. Μ. Κλαδάκη

Αθήνα, 2020

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Η αξιοποίηση κειμένων Παιδικής Λογοτεχνίας σε Θεατρικές Μορφές έκφρασης για παιδιά Προσχολικής Ηλικίας

Στα παιδιά μου, Παναγιώτη και Μάριο...Στο σύζυγό μου Νικόλα...

*Ας γεμίσει η ψυχή μας, Νοήματα αληθινά, Νοήματα καρδιάς, Νοήματα παντοτινά,
Νοήματα, άπειρα κατανόησης και βάθους.*

Περίληψη

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο τη διερεύνηση της παιδαγωγικής – εκπαιδευτικής αξίας των ποικίλων μορφών θεατρικής έκφρασης όταν αξιοποιούν ως αφετηριακό πλαίσιο αναφοράς την παιδική λογοτεχνία. Αναμένεται, πιο συγκεκριμένα, να αναδειχθεί η σημασία του θεάτρου, με αξιοποίηση της παιδικής λογοτεχνίας, ως διδακτικού μέσου στην προσχολική ηλικία. Αρχικά, παρουσιάζεται η σχετική βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με το υπό μελέτη ζήτημα και ακολούθως παρουσιάζονται τρία διδακτικά σενάρια που συνδυάζουν την παιδική λογοτεχνία και το θέατρο και δύνανται να αξιοποιηθούν στον τομέα της προσχολικής αγωγής.

Λέξεις – Κλειδιά: Λογοτεχνία, Θέατρο, Προσχολική Αγωγή.

Abstract

The present study aims to highlight the pedagogical-educational value of the various forms of theatrical expression with the exploitation of children's literature as a reference frame. Specifically, it is expected that the importance of theater, drawn from literature, will emerge as a teaching tool in pre-school age. First, a relevant literature review on the subject under study is presented, followed by three teaching scenarios that combine children's literature and theater and can be used in the field of preschool education.

Keywords: Literature, Theater, Preschool Education.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Abstract	4
Περιεχόμενα	5
Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 1^ο: Η παιδική λογοτεχνία στην προσχολική ηλικία και στην Προσχολική Αγωγή	12
1.1 Παιδική Λογοτεχνία (ορισμός, λογοτεχνική/αισθητική, παιδαγωγική, διδακτική αξία)	12
1.2 Παιδική Λογοτεχνία και Προσχολική Αγωγή.....	15
1.3 Είδη Παιδικής Λογοτεχνίας	16
1.4 Η συμβολή του παιδικού βιβλίου στην ανάπτυξη του παιδιού.	24
Κεφάλαιο 2ο: Το θέατρο ως διδακτικό μέσο στην προσχολική ηλικία.	27
2.1 Είδη θεάτρου στην εκπαίδευση: αξιοποίηση στην προσχολική εκπαίδευση.	32
2.1.1 Θεατρικές Τεχνικές: αξιοποίηση στην τάξη	37
2.2 Ο ρόλος του εκπαιδευτικού	41
Κεφάλαιο 3ο: Η αμφίδρομη σύνδεση της διδακτικής του θεάτρου και της παιδικής λογοτεχνίας.....	43
Κεφάλαιο 4ο: Από τη θεωρία στην πράξη- Από την ανάγνωση και αφήγηση στη θεατρική έκφραση.	46
Συμπεράσματα.....	57
Βιβλιογραφία - Πηγές.....	60

Εισαγωγή

Είναι γενικά παραδεκτό σήμερα ότι τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας είναι ραγδαία εξελισσόμενα άτομα και ότι οι αλλαγές που συντελούνται στα πρώτα έξι χρόνια της ζωής τους είναι ταχύτατες, πολύ σημαντικές και καθοριστικές για την υπόλοιπη πορεία τους. Στην πορεία αυτή ο ρόλος της παιδικής λογοτεχνίας είναι σημαντικός, τόσο ως αισθητικό μέσο όσο και ως διδακτικό εργαλείο. Η αισθητική αγωγή αποτελεί μια σταδιακή υποβοήθηση του ατόμου που το καθοδηγεί ως προς την εκδήλωση και τη βελτίωση των έμφυτων τάσεών του που οδηγούν στη θέα και απόλαυση του ωραίου.

Η πρώτη επαφή του βρέφους με την παιδική λογοτεχνία είναι τα βρεφικά τραγουδάκια, τα νανουρίσματα και τα λεγόμενα «ταχταρίσματα». Ακούγοντας αυτά τα τραγούδια το βρέφος προσπαθεί να καταλάβει και να αναπαραγάγει τον ήχο ώστε να μπορέσει να επικοινωνήσει. Έπειτα ενώ μεγαλώνει έρχονται τα τραγούδια που το βοηθούν να μάθει το σώμα του (Στογιαννίδου, 2002). Στη συνέχεια, κατά τη διάρκεια της ανάπτυξής του, τα τραγούδια εξασκούν τη μνήμη, ενώ ακολουθούν τα «λαχνίσματα», τα οποία συμβάλλουν στην ανάπτυξη της λογικής (Στογιαννίδου, 2002).

Ένα αληθινό λογοτεχνικό κείμενο προκαλεί αισθητική συγκίνηση που είναι απαραίτητη για την προετοιμασία του μικρού αναγνώστη να δεχτεί το μήνυμα που εμπεριέχει. Έτσι, το καταξιωμένο λογοτέχνημα ασκεί άμεση αγωγή μέσω των ιδεών που προσφέρει και έμμεση αισθητική αγωγή με την αρμονική οργάνωση και τη συνοχή των νοημάτων του. Το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο, παρόλο που είναι κατεξοχήν έργο τέχνης, δεν παύει να διατηρεί και την παιδευτική του αξία. Έρχεται ως αρωγός της προσπάθειας γονιών και παιδαγωγών για την ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού (Γιαννικοπούλου 2008).

Η Παιδική Λογοτεχνία ως όρος είναι πολυπρισματικός και έχει οδηγήσει σε μακρά συζήτηση. Το ίδιο συμβαίνει και με την έννοια της Λογοτεχνίας, αφού όπως παρατηρεί ο Terry Eagleton, τα έργα που θεωρούνται λογοτεχνικά σε κάποια περίοδο θα μπορούσαν δυνάμει να πάντων να θεωρούνται λογοτεχνικά σε μια άλλη χρονική στιγμή (Eagleton, 1989: 21-42). Αυτό γίνεται διότι το περιεχόμενο και το νόημά τους αλλάζει με το πέρασμα των εποχών, αλλά και από τον ένα πολιτισμό στον άλλο. Ο καλύτερος τρόπος να οριστεί το τι είναι «Παιδική Λογοτεχνία» είναι με το να προσδιοριστεί οτιδήποτε δεν εντάσσεται σε αυτό τον χώρο και δεν προσιδιάζει στον χαρακτήρα της. Επίσης, μπορεί να αποσαφηνιστούν τα χαρακτηριστικά της συγκρινόμενη με τη λογοτεχνία που απευθύνεται σε ενήλικο κοινό.

Γενικά, υπάρχουν πάρα πολλοί ορισμοί. Ο αντιπροσωπευτικότερος ορισμός είναι του Ηρακλή Καλλέργη, ο οποίος εστιάζει στο γεγονός ότι οι συγγραφείς που γράφουν βιβλία για παιδιά και νέους είναι σημαντικό να έχουν κατά νου τη δραστικότητα του ωραίου λόγου. Εκτός των άλλων παραμέτρων, δεν πρέπει να παραγνωρίζουν τις ανάγκες των παιδιών. Έτσι, είναι αδιαμφισβήτητο ότι τα κείμενα που θα δημιουργηθούν θα συμβάλουν στην αισθητική ενεργοποίηση της συνείδησης του αναγνώστη ώστε να λειτουργήσει αισθητικά, χωρίς όμως να αποφεύγεται η μετάδοση ιδεολογικών μηνυμάτων (Καλλέργης, 1992). Σύμφωνα με την Μένη Κανατσούλη (2007) ο συγγραφέας που γράφει βιβλία που απευθύνονται σε παιδιά πρέπει να βγάζει από μέσα του το αγγελικό και όχι το δαιμονικό στοιχείο, συνειδητοποιώντας την ευθύνη που έχει.

Οι Αναγνωστόπουλος και Δελώνης (1984) αναφέρουν ότι με τον όρο Παιδική Λογοτεχνία εννοούμε κυρίως τα αισθητικώς δικαιωμένα λογοτεχνήματα των ωρίμων που απευθύνονται στο παιδί. Η λογοτεχνία της προσχολικής ηλικίας περιλαμβάνει τα κείμενα που απευθύνονται σε παιδιά έως έξι χρονών και ανταποκρίνονται στις αντιληπτικές τους ικανότητες, στις ευαισθησίες, στα ενδιαφέροντα, στις ανάγκες και τα προβλήματά τους. Η επαφή με τη λογοτεχνία

συμβάλλει σε όλους τους τομείς ανάπτυξης του παιδιού (κοινωνικό, νοητικό, ψυχοσυναισθηματικό ακόμα και κινητικό). Τα πρώτα έξι χρόνια της ζωής τους είναι άλλωστε καίρια για τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του. Τα ερεθίσματα που θα πάρει από το περιβάλλον του θα συμβάλουν στη μετέπειτα πορεία της ζωής του. Γι' αυτούς τους λόγους είναι σημαντικό τα βιώματα του παιδιού αναφορικά με τα βιβλία να είναι ευχάριστα. Εδώ πρέπει να συνυπολογίσουμε και τη δύναμη και τη δυναμική του θεάτρου, που αποτελεί έναν ακόμη ισχυρό παράγοντα αισθητικής καλλιέργειας και αγωγής των παιδιών, ήδη από την προσχολική ηλικία. Η δραματική τέχνη μπορεί να μετατρέψει τη μάθηση από νοητική διαδικασία σε ζωντανό βίωμα.

Συντελούν έτσι θέατρο και λογοτεχνία μαζί στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, συνδέοντας δημιουργικά τις γνώσεις και τις δεξιότητές του με τον συναισθηματικό του κόσμο, ενώ παράλληλα προωθείται η επικοινωνία με τους άλλους. Το παιδί έχει ιδιαίτερο τρόπο σκέψης. Σύμφωνα με την J.M. Healy, *«τα παιδιά χρειάζονται ερεθίσματα και πνευματικές προκλήσεις, αλλά πρέπει να συμμετέχουν ενεργά στη μάθησή τους, όχι να αντιδρούν παθητικά»* (1996: 35).

Τα παιδιά είναι σημαντικό να δέχονται μεγάλης ποικιλίας ερεθίσματα από το περιβάλλον τους. Τα ερεθίσματα που δέχεται το παιδί πρέπει να είναι πολυδιάστατα. Με άλλα λόγια, πρέπει να αποτελούν έναν συνδυασμό ήσυχων και ενεργητικών δραστηριοτήτων, όπου του επιτρέπεται να αφιερώνει χρόνο. Συν τοις άλλοις, οι δραστηριότητες πρέπει να στοχεύουν στο να αναπτύξουν τη λεπτή και την αδρή κινητικότητα, να περιλαμβάνουν κανόνες ή να είναι ελεύθερες. Απ' την άλλη πλευρά, το περιβάλλον του παιδιού δεν πρέπει να δίνει τα κατάλληλα ερεθίσματα και χρόνο έτσι ώστε να προλαβαίνει να τα επεξεργαστεί. Οι γονείς πρέπει να σέβονται τους ρυθμούς του κάθε παιδιού, να αφήνουν περιθώριο στο παιδί να μιλήσει για αυτό που σκέφτεται, ενώ παράλληλα να ενθαρρύνουν τη σκέψη του (Healy, 1996).

Για να μπορέσει όμως να υπάρξει θετικό ενδιαφέρον του παιδιού για την παιδική λογοτεχνία, θα πρέπει να υπάρχει τόσο στο σχολικό όσο και στο οικογενειακό πλαίσιο, ένα εμπλουτισμένο περιβάλλον και όχι μια μονότονη ανάγνωση από τον παιδαγωγό, ώστε να μπορέσει το παιδί μέσα από τις ευκαιρίες που θα του δοθούν, συμμετέχοντας το ίδιο ενεργά, να έρθει καλύτερα σε επαφή με τον κόσμο του βιβλίου μέσω του παιχνιδιού. Το θέατρο, αποτελεί ένα σημαντικό μέσο που μπορεί να αξιοποιηθεί για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών ήδη από την προσχολική ηλικία. Έχει καθαρά παιδαγωγικό χαρακτήρα και είναι ένα αποτελεσματικό μέσο για την παιδαγωγική, αισθητικο-καλλιτεχνική και ψυχαγωγική ανάπτυξη του μικρού παιδιού. Άλλωστε η δραματική τέχνη συνδέεται ενεργά με την λογοτεχνία, σχέση που μελετάται και αναλύεται στη συνέχεια.

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο την ανάδειξη της παιδαγωγικής – εκπαιδευτικής αξίας των ποικίλων μορφών θεατρικής έκφρασης όταν αξιοποιούν ως αφηγητικό πλαίσιο αναφοράς την παιδική λογοτεχνία. Κεντρική ερευνητική υπόθεση της εργασίας, αποτελεί η διερεύνηση της δυνατότητας αξιοποίησης της παιδικής λογοτεχνίας σε συνδυασμό με μορφές θεατρικής έκφρασης στην προσχολική ηλικία. Κατόπιν, η διερεύνηση εμβαθύνει στη σημασία του θεάτρου στην προσχολική αγωγή και στην εκπαίδευση γενικότερα, και πώς μπορεί να συνδυαστεί με λογοτεχνικά κείμενα για παιδιά, καθώς και στη σημασία του λογοτεχνικού βιβλίου είτε ως διδακτικού εργαλείου είτε ως αισθητικού μέσου.

Στην πορεία υλοποίησης της παρούσας εργασίας τέθηκαν ορισμένοι προβληματισμοί. Συγκεκριμένα διατυπώθηκαν ερευνητικά ερωτήματα σύμφωνα με:

α) Τα κείμενα παιδικής λογοτεχνίας και πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυτόνομα στην Προσχολική Εκπαίδευση ως διδακτικά εργαλεία,

β) Τους τρόπους που η παιδική λογοτεχνία και το θέατρο μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά στο πλαίσιο της σχολικής τάξης και να δημιουργηθούν διδακτικά σενάρια ή θεματικές προσεγγίσεις ή διαθεματικές ενότητες,

γ) Τη δυνατότητα που έχουν οι εκπαιδευτικοί να δημιουργήσουν δυναμική σχέση μεταξύ κειμένων παιδικής λογοτεχνίας και θεατρικών μορφών έκφρασης.

Προκειμένου να απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα, η συγκεκριμένη εργασία ακολούθησε τη μέθοδο της βιβλιογραφικής επισκόπησης, με εστίαση στην παιδική λογοτεχνία και ειδικότερα στη σημασία του λογοτεχνικού κειμένου στην Προσχολική Εκπαίδευση και των θεατρικών τεχνικών που μπορούν να αξιοποιηθούν με αφορμή ένα λογοτεχνικό κείμενο. Μέσα από τη συλλογή, μελέτη, ερμηνεία και επεξεργασία της σχετικής βιβλιογραφίας και αρθρογραφίας έντυπης και διαδικτυακής, επιχειρήθηκε η θεωρητική διερεύνηση του θέματος. Στο δεύτερο μέρος, προκειμένου να αναδειχθεί η σχέση της παιδικής λογοτεχνίας και των θεατρικών τεχνικών σε εκπαιδευτικές εφαρμογές, ακολουθούνται στοιχεία από τη μέθοδο project. Συγκεκριμένα, επιχειρήθηκε ο σχεδιασμός τριών διδακτικών σεναρίων σε μορφή project που προτείνονται ως διδακτική εφαρμογή στην Προσχολική Εκπαίδευση.

Η μέθοδος Project είναι μία ανοιχτή διαδικασία μάθησης, τα όρια και οι διαδικασίες της οποίας δεν είναι αυστηρά καθορισμένα και εξελίσσεται ανάλογα με την εκάστοτε κατάσταση και τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων. Συνιστά μια ομαδική διαδικασία μάθησης, όπου συμμετέχει ενεργά, ρυθμιστικά και αποφασιστικά όλη η ομάδα (Frey, 1986). Σύμφωνα με τον Χρυσάφιδη (2002), η μέθοδος Project είναι ένα πλέγμα διδακτικών διαδικασιών που έχουν ως αφορμή βιωματικές καταστάσεις. Θέτει στο επίκεντρο της διαδικασίας τις βιωματικές καταστάσεις των παιδιών (ατομικά και ομαδικά), στο πλαίσιο μιας επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης. Στην παρούσα εργασία αξιοποιείται το στοιχείο της βιωματικότητας αλλά και της αλληλεπίδρασης των παιδιών, μέσα

από τις τεχνικές που προτείνονται και εμπλέκουν τα παιδιά στη διαδικασία του project.

Συνεχίζοντας, ως προς τη δομή της εργασίας, στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται μια συνοπτική αναφορά στην παιδική λογοτεχνία στην προσχολική ηλικία και στην Προσχολική Αγωγή. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται ο ορισμός και η λογοτεχνική/αισθητική, παιδαγωγική και διδακτική αξία. Ακολούθως, αναλύονται τα είδη της παιδικής λογοτεχνίας και η συμβολή του παιδικού βιβλίου στην ανάπτυξη του παιδιού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με τη χρήση του θεάτρου ως διδακτικού μέσου στην προσχολική ηλικία. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στα είδη της θεατρικής αγωγής και ο τρόπος αξιοποίησής τους στην προσχολική εκπαίδευση. Μεταξύ άλλων, παρουσιάζονται θεατρικές τεχνικές που μπορούν να αξιοποιηθούν στη σχολική τάξη, αλλά και ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζει ο εκπαιδευτικός.

Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζεται η αμφίδρομη σύνδεση της διδακτικής του θεάτρου και της παιδικής λογοτεχνίας, ενώ στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται τρία διδακτικά σενάρια που περιλαμβάνουν συνδυασμό των παραπάνω. Στο τέλος, παρατίθενται τα βασικά συμπεράσματα της εργασίας και οι βιβλιογραφικές αναφορές που αξιοποιήθηκαν.

Κεφάλαιο 1^ο: Η παιδική λογοτεχνία στην προσχολική ηλικία και στην Προσχολική Αγωγή

1.1 Παιδική Λογοτεχνία (ορισμός, λογοτεχνική/αισθητική, παιδαγωγική, διδακτική αξία)

Τα κείμενα που απευθύνονται σε παιδιά διαφοροποιούνται από εκείνα που απευθύνονται σε ενήλικο κοινό. Η ειδοποιός διαφορά εντοπίζεται στο γεγονός ότι τα πρώτα χαρακτηρίζονται από παιδαγωγική στόχευση και μεταφέρουν ένα μήνυμα προς τον μικρό αναγνώστη. Αντίθετα, η λογοτεχνία που απευθύνεται σε ενήλικες δεν χαρακτηρίζεται από διδακτική πρόθεση αλλά εγείρει αισθητική απόλαυση.

Οι ερευνητές έχουν αποπειραθεί ανά τα χρόνια να δώσουν έναν ορισμό στην Παιδική Λογοτεχνία. Ο Δελώνης (1990) αναφέρει ότι αποτελεί μια περιοχή, ένα χώρο, μέσα στον οποίο υπάρχουν και λειτουργούν αρμονικά όλα εκείνα τα λογοτεχνικά έργα που χαρακτηρίζονται από άρτιο περιεχόμενο. Επίσης, τα έργα της παιδικής λογοτεχνίας καλύπτουν τις αισθητικές απαιτήσεις των παιδιών και των νέων είτε με άμεσο είτε με έμμεσο τρόπο. Τέλος, συνδέονται πλήρως με το επίπεδο αντίληψης, γλώσσας και συναισθήματος.

Ο Σκαρτσής (1990:10) επισημαίνει ότι *«Παιδική λογοτεχνία είναι η λογοτεχνία που ακούγεται, διαβάζεται από τα παιδιά ή προορίζεται γι'αυτά. Παράγοντες της Π.Λ. είναι τα ίδια τα παιδιά, οι δημιουργοί και οι φορείς της Π.Λ., τα λογοτεχνήματα και η γλώσσα τους»*.

Η Joan Rockwell (όπ. αναφ. στο Κανατσούλη, 2000) παραθέτει χαρακτηριστικά ότι η λογοτεχνία επηρεάζει και επηρεάζεται από την κοινωνία.

Αποτελεί, ουσιαστικά ένα προϊόν αυτής. Επίσης, διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο στην κοινωνικοποίηση των παιδιών και στην ένταξή τους στη ζωή των ενηλίκων.

Το ίδιο με τη λογοτεχνία για ενηλίκους ισχύει και για την παιδική λογοτεχνία: φέρει ισχυρά ιδεολογικά μηνύματα και συμβάλλει στη μετάδοση στάσεων και αξιών (Rockwell, όπ. αναφ. στο Κανατσούλη, 2000) Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Παιδική Λογοτεχνία ορίζεται, πρώτα απ' όλα, συγκριτικά, με βάση τη λογοτεχνία για ενήλικες. Η προσπάθεια των περισσότερων, τουλάχιστον, μελετητών, ακολουθεί την ίδια πορεία. Αρχικά, προσδιορίζεται ο γενικότερος όρος «Λογοτεχνία», ακολουθεί η διερεύνηση του ερωτήματος «Τι είναι παιδί» και τέλος επιχειρείται να οριοθετηθεί η Παιδική Λογοτεχνία.

Στο δεύτερο ερώτημα επιχειρείται η ανίχνευση των χαρακτηριστικών της παιδικής ηλικίας, τα οποία είναι διαχρονικά και διαπολιτισμικά. Επίσης, θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι, όταν κάνουμε λόγο για Παιδική Λογοτεχνία, δεν εννοούμε το σύνολο των βιβλίων που κυκλοφορούν και απευθύνονται στα παιδιά. Με άλλα λόγια, στη συγκεκριμένη κατηγορία δεν εντάσσονται η παραλογοτεχνία ή κείμενα που χαρακτηρίζονται από χαμηλή ή αμφίβολη αισθητική αξία. Τα συγκεκριμένα είδη κειμένων έχουν φτωχό λεξιλόγιο, δεν έχουν συγκεκριμένο σκοπό και τέλος δεν χαρακτηρίζονται από παιδαγωγική αξία.

Αντίθετα, η Παιδική Λογοτεχνία συνιστά μια τέχνη του λόγου που δημιουργείται από ενηλίκους συγγραφείς, αλλά εν τούτοις διαβάζεται από παιδιά. Επίσης, η Παιδική Λογοτεχνία, συνιστά ένα σύνολο κειμένων που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερη αισθητική με στόχο να ψυχαγωγήσει τα μικρά παιδιά και να καλλιεργήσει το πνεύμα τους. Ακόμα, συμβάλλει στο να αναπτύξουν τα παιδιά αντιληπτικές ικανότητες, να ωριμάσουν ως

προσωπικότητες και να διαμορφώσουν μια ελεύθερη συνείδηση. (Παπαντωνάκης, 2003).

Αυτό που πρέπει, πρωτίστως, να υπάρχει στα έργα της παιδικής λογοτεχνίας είναι μια ενδιαφέρουσα αφήγηση και πλοκή, η οποία να συγκινεί και να χαρακτηρίζεται από αληθοφάνεια. Δεν είναι μοναδικός στόχος η προώθηση μιας ιδεολογίας, αλλά το πιο σημαντικό είναι να μεταφέρει μηνύματα στα παιδιά που να μπορούν να λειτουργήσουν με στόχο την ανάπτυξη από μέρους τους ιδιοτήτων όπως λ.χ. η ψυχική ανθεκτικότητα, ότι δηλαδή όλοι μπορεί σε κάποια στιγμή της ζωής τους να πρέπει να χειρισθούν προβλήματα ανθρώπινα, όπως τον πόνο, την αρρώστια, τη μοναξιά ή το θάνατο. Η λογοτεχνία παρέχει στα παιδιά τις κατάλληλες διεξόδους και μέσω αυτής μπορούν να κατανοήσουν τις διαφορετικές πλευρές της ζωής. Ουσιαστικά, η λογοτεχνία αποτελεί έναν τρόπο ελάφρυνσης από τα ανθρώπινα προβλήματα, αλλά και κατανόησης του κόσμου και του άλλου (Γιαννικοπούλου, 2008; Κανατσούλη, 2000; 2003; 2007; Αναγνωστόπουλος, 2011).

Είναι αναμφισβήτητο ότι κάθε παιδί-αναγνώστης δεν κατανοεί με τον ίδιο τρόπο το λογοτεχνικό έργο. Η αντίληψή του εξαρτάται από ποικίλους παράγοντες, όπως είναι το φύλο, η ηλικία, η κοινωνική προέλευση, το επίπεδο αναγνωστικής ωριμότητας κ.λπ. Αυτό έχει ως απόρροια να διαμορφώνουν διαφορετικά τον τρόπο συνομιλίας τους με τα βιβλία. Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι η πράξη της ανάγνωσης αποτελεί μια σύνθετη και δυναμική διαδικασία, όπου το παιδί τοποθετεί τον εαυτό του στη θέση των λογοτεχνικών χαρακτήρων, εμπλέκεται σε μια διαδικασία ταύτισης, προβληματισμού και ταυτόχρονα αποστασιοποιείται. Με άλλα λόγια, από τη μία εμπλέκεται στα γεγονότα, αλλά παράλληλα ενημερώνεται, ευαισθητοποιείται, κατανοεί και ίσως καταλήγει και να διεκδικεί (Γιαννικοπούλου, 2008).

Αυτό αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της Παιδικής Λογοτεχνίας, καθώς προετοιμάζει τα παιδιά για τα προβλήματα που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν και τους προτείνει εναλλακτικές λύσεις. Ακόμα, δεν γίνεται να παραγνωριστεί ο διττός ρόλος των βιβλίων, καθώς από τη μία πλευρά μέσω αυτών τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να διαπιστώσουν στοιχεία του εαυτού τους και από την άλλη μπορούν να δουν τον κόσμο έξω από τον εαυτό τους (Rudman & Pierce 1988).

1.2 Παιδική Λογοτεχνία και Προσχολική Αγωγή

Μετά από την ανάγνωση-ακρόαση ενός λογοτεχνικού κειμένου τα παιδιά προσχολικής ηλικίας συσχετίζουν τον εξωτερικό κόσμο με τα προσωπικά τους προβλήματα και τις επιθυμίες τους, τα άγχη και τα όνειρα τους. Σε ό, τι αφορά θέματα που υπάρχουν και προβάλλονται στα σύγχρονα βιβλία παιδικής λογοτεχνίας, οι συγγραφείς αντιμετωπίζουν το μικρό παιδί ως ισότιμο μέλος της κοινωνίας μέσα στις σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές και πολιτικές συνθήκες. Επιλέγουν θέματα που έχουν σχέση με τη ζωή και την πραγματικότητα που βιώνει το παιδί. Βασική αιτία της διαφοροποίησης του περιεχομένου, του ύφους και της μορφής των σύγχρονων παιδικών βιβλίων είναι η συνεχής αλλαγή στον κόσμο και η διεξόδυση της τεχνολογίας, όπως η ψηφιακή απεικόνιση στα παιδικά βιβλία. Κατά συνέπεια, και το λογοτεχνικό βιβλίο για την προσχολική ηλικία εστιάζει σε θέματα όπως (Σκαρβέλη, 2010):

- *Ο κόσμος του παιδιού.* Πολλά θέματα των λογοτεχνικών βιβλίων προσχολικής ηλικίας πηγάζουν από τις δραστηριότητες του παιδιού τόσο στο σπίτι όσο και στο σχολείο. Επικεντρώνονται στα παιχνίδια του, τα όνειρά του, την οικογένειά του και το φέρνουν σε επαφή με τον δικό του κόσμο.
- *Η κοινωνία.* Η παιδική λογοτεχνία προβάλλει αξίες της κοινωνίας οι οποίες είναι πανανθρώπινες. Για παράδειγμα, προβάλλονται μηνύματα για την

ειρήνη, τη φιλία, τη δικαιοσύνη, την αγάπη κ.ά. Οι ήρωες αυτών των μηνυμάτων είναι ρεαλιστικοί, ανθρώπινοι και φίλοι με τα παιδιά.

- *Το φυσικό περιβάλλον.* Τα σύγχρονα βιβλία παιδικής λογοτεχνίας δεν προβάλλουν μια ρομαντική αντιμετώπιση τους περιβάλλοντος, αλλά ταυτόχρονα θέτουν στα παιδιά προβληματισμούς σχετικά με την αλόγιστη εκμετάλλευσή του και γενικότερα την καταστροφή του από την παρέμβαση του ανθρώπου. Έτσι, γίνεται προσπάθεια να καλλιεργηθεί ο σεβασμός προς τη φύση από τη νηπιακή ηλικία, τότε που δημιουργούνται οι βάσεις για τα μελλοντικά ιδεολογικά και αξιολογικά κριτήρια του παιδιού. Σε καμία όμως περίπτωση δεν εγκαταλείπονται θέματα που αναφέρονται στην ομορφιά του φυτικού και ζωικού κόσμου, στα φυσικά φαινόμενα, σε τόπους σημερινούς και παλαιότερους. Η ομορφιά και η δύναμη της φύσης ασκεί ιδιαίτερη γοητεία στο παιδί της προσχολικής ηλικίας.

- *Τεχνολογικός πολιτισμός.* Θέματα που αφορούν στην εξοικείωση του παιδιού με τα τεχνολογικά επιτεύγματα καταλαμβάνουν σημαντική θέση στη σύγχρονη παιδική λογοτεχνία.

- *Το διάστημα.* Η πρόσβαση του ανθρώπου μέσω της τεχνολογίας στο διάστημα έδωσε αφορμή για τη δημιουργία αξιόλογων βιβλίων, που βοηθούν το παιδί να γνωρίσει τον γαλαξιακό χώρο. Οι φανταστικές ιστορίες και τα παραμύθια για το διάστημα προωθούν τη φαντασία του παιδιού, εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό του και διευρύνουν τον πνευματικό του ορίζοντα.

- *Ο κόσμος του μέλλοντος.* Έντονη είναι επίσης η τάση της σύγχρονης παιδικής λογοτεχνίας να κάνει λόγο για πράγματα που έρχονται και με τα οποία θα έρθει αντιμέτωπο το παιδί στο μέλλον. Έτσι, προετοιμάζεται γι' αυτά που θα συναντήσει και τοποθετεί στέρεα τον εαυτό του μπροστά στο αύριο.

1.3 Είδη Παιδικής Λογοτεχνίας

Στα παιδιά προσχολικής ηλικίας απευθύνεται ένα μέρος από το σύνολο των έργων λογοτεχνικού περιεχομένου. Τα είδη αυτά είναι τα παρακάτω:

1) Η ποίηση

Η παιδική ποίηση, έτσι πως έχει διαμορφωθεί σήμερα, έχει όλα εκείνα τα γνωρίσματα που συναντά κανείς και στην ποίηση για ενήλικες. Έχει πλέον απομακρυνθεί από την απλοϊκότητα, την αυστηρά δομημένη μορφή του στίχου και τον διδακτισμό, στοιχεία που άλλοτε είχαν ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση της αισθητικής απόλαυσης έναντι της απαγγελίας. Τα θέματα αντλούνται από τη φύση, τον τεχνολογικό πολιτισμό, την κοινωνία με τα προβλήματά της και τα αιτήματα της εποχής, όπως η ειρήνη. Όσον αφορά το ύφος και την ομοιοκαταληξία, από το 1970 περίπου και έπειτα έχει υποχωρήσει, ενώ έδαφος κερδίζει το ελεύθερο μέτρο και ο εσωτερικός ρυθμός. Η δε γλώσσα, είναι καθημερινή και οικεία, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία μιας ζεστής διάθεσης.

Τέλος, σύμφωνα με τον Β. Δ. Αναγνωστόπουλο, η ποίηση χαρακτηρίζεται από λυρισμό και ρομαντισμό και βασίζεται κυρίως στα βιώματα του παιδιού. Γι' αυτόν τον λόγο, πολλά ποιήματα αναφέρονται σε οικεία πρόσωπα των παιδιών, όπως ο πάππος, η γιαγιά ή άλλα από τον εγγύτερο κοινωνικό τους περίγυρο (Αναγνωστόπουλος, 1998).

2) Παραμύθι

Ο εννοιολογικός καθορισμός του παραμυθιού και η επισήμανση των χαρακτηριστικών του γνωρισμάτων δεν είναι δύσκολος. Αντίθετα η διάκρισή του από τον μύθο και τον θρύλο, τα οποία πολλές φορές συγχέονται εννοιολογικά στην κοινή αντίληψη των ανθρώπων, εμφανίζεται λεπτή και δύσκολη (Μαντάς, 1972).

Γενικά, το παραμύθι συνιστά μια φανταστική διήγηση, η οποία εκτυλίσσεται εκτός της πραγματικότητας. Με άλλα λόγια, δεν περιγράφει

γεγονότα της καθημερινής ζωής. Επιπροσθέτως, οι ήρωες των παραμυθιών συνήθως έχουν μία μαγική δύναμη και επιτελούν θαυματουργές ενέργειες και πράξεις. Έτσι, καθίσταται σαφές ότι δεν αποτελούν πρόσωπα της καθημερινότητας αλλά ο κόσμος του παραμυθιού είναι εξ ολοκλήρου φανταστικός, ιδιόρρυθμος και ονειρικός (Αναγνωστόπουλος, 1997; Bettelheim, 1995; Μαλαφάντης, 1996; Μαλαφάντης, 2006; Μαλαφάντης, 2011).

Σύμφωνα με τον Μαντά (1972:35) *«Τα παραμύθια είναι φανταστικές διηγήσεις, οι οποίες στην αναφορά τους είναι εκτός τόπου και χρόνου και ως προς τη προσφορά τους προσδιορίζονται τοπικά και χρονικά»*. Με άλλα λόγια, δεν υπάρχει αναφορά σε συγκεκριμένο τόπο, χρόνο ή/και πρόσωπα, αλλά αποτελούν μέρος μιας μη πραγματικής διήγησης. Ωστόσο, αξίζει να τονιστεί ότι παρόλο που δεν ανταποκρίνεται στα βιώματα της καθημερινής ζωής, ακούγονται και διαβάζονται ευχάριστα από μικρούς και μεγάλους αναγνώστες. Τέλος, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το παραμύθι ενδέχεται να αποτελεί μια μορφή έκφρασης της βιωματικής κατάστασης των πρωτόγονων λαών και των θρησκευτικών πίστεων τους, καθώς περιλαμβάνει γνωρίσματα των πρωτόγονων ανθρώπων που βρίσκονται στην άλλη πλευρά της λογικής και της ηθικής που χαρακτηρίζουν τη σημερινή ανθρωπότητα (Μαντάς, 1972; Αναγνωστόπουλος, 1997; Bettelheim, 1995; Μαλαφάντης, 1996; Μαλαφάντης, 2006; Μαλαφάντης, 2011).

3) Μύθοι

Είναι ένα είδος της παιδικής λογοτεχνίας όπου, όπως αναφέρει ο Δελώνης, *«το πραγματικό και το φανταστικό συγχέονται σε τέτοιο βαθμό, ώστε να είναι δύσκολος ο διαχωρισμός τους»*, (1991). Γενικά, ο μύθος αποτελεί ένα από τα πιο παλιά και αρχαία είδη της παιδικής λογοτεχνίας. Προέρχεται από μια πηγαία ανάγκη του ατόμου για έκφραση, μέσω της χρήσης εικόνων, αλλά που έχουν συγκεκριμένη μορφή. Ο μύθος είναι αποτέλεσμα, μια δημιουργία της

φαντασίας των ανθρώπων με βασική επιδίωξη την ερμηνεία της πραγματικότητας όπως είναι τα φυσικά φαινόμενα, η θρησκεία, η δημιουργία του κόσμου κ.λπ. Με άλλα λόγια, γίνεται κατανοητό ότι ο μύθος συνιστά μια μορφή δραματικής αφήγησης με την οποία ο άνθρωπος προσπαθεί να εξηγήσει το πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος (Ιντζιμπέλης,2006). Η ετυμολογία της λέξης μύθος οδηγεί στη διαπίστωση ότι αποτελεί ένα λόγο, μια διήγηση, που η μετάδοσή της γίνεται από στόμα σε στόμα. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό του μύθου είναι η συντομία του (Αναγνωστόπουλος, 1997).

Η βασική θεματολογία του μύθου μπορεί να περιλαμβάνει ιστορίες με θεούς και ήρωες, ανθρώπους ή ζώα. Διακρίνεται δηλαδή με βάση το περιεχόμενο του σε κοσμογονικούς, εθνεγεργτικούς, φυσιογνωμικούς, κοινωνικούς ή διδακτικούς. Ο μύθος στοχεύει από τη μία πλευρά στη διασκέδαση του αναγνώστη, αλλά κυρίως στο να τον διδάξει. Παρουσιάζει με έντονο και παραστατικό τρόπο αξίες, πρότυπα και συμπεριφορές που επιδιώκει να μεταδώσει στον μικρό αναγνώστη. Για αυτό το λόγο στο τέλος περιλαμβάνει συνήθως ένα δίδαγμα - επιμύθιο.

Ο μύθος έχει παιδαγωγικό χαρακτήρα. Παλαιότερα διδασκόταν στο σχολείο με στόχο να διαμορφώσει το ήθος των παιδιών και να τα διαπαιδαγωγήσει. Ο μεγαλύτερος μυθοποιός της αρχαιότητας ήταν ο Αίσωπος που κύριο χαρακτηριστικό του ήταν μύθοι γύρω από τα ζώα με βασικό στόχο το ηθικό δίδαγμα (Ευαγγέλου, 2006).

4) Μικρές Ιστορίες

Αποτελούν σύντομες διηγήσεις, οι οποίες αντιμετωπίζουν την πραγματικότητα και την καθημερινή ζωή με ρεαλιστικό τρόπο. Ουσιαστικά, αποτελούν μια αντανάκλαση της ζωής του μικρού παιδιού, η οποία παρουσιάζεται μέσω του αφαιρετικού λόγου. Εν τούτοις, ο λόγος είναι προσιτός,

οικείος, άμεσος και ταυτόχρονα συγκεκριμένος. Έτσι, το μικρό παιδί μπορεί να τον αντιληφθεί (Κανατσούλη, 2003; 2004).

Το συγκεκριμένο είδος χαρακτηρίζεται από μικρή έκταση, έτσι ώστε να είναι πιο εύκολο να κατανοηθεί από μικρές ηλικίες παιδιών και αμεσότητα ως προς το λόγο για να μπορεί να είναι οικείο προς το καθημερινό λεξιλόγιο του μικρού παιδιού. Η θεματολογία των μικρών ιστοριών περιστρέφεται γύρω από θέματα που άπτονται των βιωμάτων, των ενδιαφερόντων και των αξιών των μικρών παιδιών. Συχνά οι ήρωες είναι είτε ζώα είτε αντικείμενα/άνθρωποι. Οι μικρές ιστορίες χαρακτηρίζονται από έντονο ανθρωπομορφισμό και στο τέλος υπάρχει ένα δίδαγμα, με στόχο τη μετάδοση μηνυμάτων προς το μικρό αναγνώστη (Δελώνης, 1991).

5) Το θέατρο

Άλλο ένα είδος της παιδικής λογοτεχνίας είναι το θέατρο και το θεατρικό κείμενο, που αποτελούν έναν διαφορετικό τρόπο που αξιοποιείται για τη σφαιρική αγωγή και την παιδεία. Σύμφωνα με τον Δελώνη (1991), αποτελεί έναν συνδυασμό ποικίλων χαρακτηριστικών (π.χ. μίμηση, κίνηση, χορός, τραγούδι, δράση κ.λπ.) που συμβάλλουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού (Δελώνης, 1991). Το θέατρο αποτελεί ένα μέσο δοκιμασίας, όπου το παιδί μπορεί να πειραματιστεί με τα όρια, να μάθει τον εαυτό του αλλά και τους άλλους (Γραμματάς 1996, Δημάκη-Ζώρα 2014). Η συμμετοχή του γίνεται με διαφορετικούς τρόπους, ακουστικά, οπτικά, γλωσσικά και ψυχικά, εκφράζοντας παράλληλα το συναίσθημα του χωρίς να περιορίζεται.

6) Τα βιβλία γνώσεων

Ο Παπαδάτος σε μελέτες του (Παπαδάτος 2012, 2016) χωρίζει τα βιβλία γνώσεων σε τέσσερις κατηγορίες: τα «καθαρά βιβλία» (μη μυθοπλαστικά), τα

«λογοτεχνίζοντα βιβλία» (μη μυθοπλαστικά), «τα λογοτεχνικά βιβλία γνώσεων» (μυθοπλαστικά) και τα μεικτά (Παπαδάτος 2012).

Τα βιβλία της πρώτης κατηγορίας (Παπαδάτος 2012, 2016, Καρπόζηλου 2009) δεν έχουν μυθοπλαστικό χαρακτήρα και περιλαμβάνουν γνώσεις που παρουσιάζονται με επιστημονικό λόγο. Συνδυαστικά, περιλαμβάνονται εικόνες που συμπληρώνουν το κείμενο. Στόχος του συγκεκριμένου είδους είναι η παροχή πληροφοριών προς τους αναγνώστες (Παπαδάτος 2016).

Η δεύτερη κατηγορία κειμένων είναι τα λογοτεχνίζοντα βιβλία γνώσεων που επίσης, δεν έχουν μυθοπλαστικό χαρακτήρα, αλλά χαρακτηρίζονται από μια λογοτεχνίζουσα αφήγησή. Περιέχουν, ακόμα, εικόνες, αλλά δεν υπάρχει πλοκή (Παπαδάτος 2016). Όπως αναφέρει ο Παπαδάτος, «*πρόκειται για μικρές ιστορίες γνώσεων ή επίσης για γνώσεις που «ντύνονται» με μια μικρή σύντομη αφήγηση με στόχο την παρουσίαση ενός θέματος και την πρόκληση του ενδιαφέροντος των παιδιών*» (Παπαδάτος 2016: 219).

Η τρίτη κατηγορία αφορά στα λογοτεχνικά βιβλία γνώσεων, για τα οποία υπάρχει δυσκολία να καταταχθούν στα λογοτεχνικά (μυθοπλαστικά) ή στα βιβλία γνώσεων (πληροφοριακά). Σύμφωνα με τον Παπαδάτο, τα λογοτεχνικά βιβλία γνώσεων περιλαμβάνουν μικρές ή παραμυθικές ιστορίες οι οποίες στοχεύουν στο να παρέχουν γνώσεις προς τους μικρούς αναγνώστες, μέσω μιας ενδιαφέρουσας υπόθεσης (Παπαδάτος 2016). Τέλος, υπάρχουν τα μεικτά βιβλία γνώσεων τα οποία αποτελούν συνδυασμό των παραπάνω κατηγοριών (Παπαδάτος 2016).

7) Εικονογραφημένο Παιδικό Βιβλίο

Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο αποτελεί έναν συνδυασμό λεκτικού και οπτικού κειμένου. Συνδυαστικά, διαπιστώνεται ότι έχουν μια ιδιαίτερη

δύναμη και αυτοτέλεια. Καθώς λοιπόν τα εικονογραφημένα παιδικά ενδέχεται να είναι κείμενα κάθε είδους, η Γιαννικοπούλου (2008: 17) τα χαρακτηρίζει ως «δια-ειδολογικά, αλλά και παράλληλα ως δια-ηλικιακά, αφού εκ προθέσεως αλλά και εκ θέσεως απευθύνονται σε μια ευρύτατη ηλικιακή γκάμα ακροατηρίου.»

Το εικονογραφημένο βιβλίο ασκεί σημαντική επίδραση στο παιδί, καθώς συμβάλλει στον εμπλουτισμό των βιωμάτων του, καλλιεργώντας τις αισθήσεις του και παράλληλα με τη χρήση εικόνων ενισχύονται οι αναγνωστικές ικανότητες (Κιτσαράς, 1993). Η εικονογράφηση του βιβλίου προσφέρει στο παιδί έναν νέο τρόπο να αντικρίζει τον κόσμο γύρω του και ταυτόχρονα οξύνει την ευαισθησία και την κριτική σκέψη του (Τσιλιμένη, 2003).

Όλοι οι άνθρωποι είναι ξεχωριστές προσωπικότητες και διαφορετικοί χαρακτήρες. Έχουν λοιπόν ξεχωριστές ανάγκες, οι οποίες μπορεί να σχετίζονται με την ηλικία, το φύλο, την αισθητική. Το ίδιο συμβαίνει και με τα παιδιά. Τα ερεθίσματα που θα τους δοθούν από τους ενήλικες πρέπει να πληρούν ορισμένα κριτήρια ώστε να μπορέσουν να καλυφτούν οι ανάγκες και οι επιθυμίες κάθε παιδιού (Αναγνωστοπούλου, Καλογήρου, Πάτσιου, 2001). Συγχρόνως πρέπει να συμβάλλουν στην οικοδόμηση νέων αναπαραστάσεων με ελκυστικό και επωφελή τρόπο παράλληλα. Τα λογοτεχνικά έργα για παιδιά προσχολικής ηλικίας είναι σημαντικό να συνάδουν με τις ανάγκες τους. Τα κριτήρια που θα χρειαστεί να ληφθούν υπόψη είναι τα εξής (Τσιλιμένη, 1992):

α) Να εμπεριέχουν αισθητικά μηνύματα και να βοηθούν στην αισθητική καλλιέργεια του παιδιού. Το πρώτο που έχει να προσφέρει στο παιδί ένα καλό παιδικό βιβλίο είναι η αισθητική συγκίνηση. Μία σωστά δοσμένη εικόνα της φύσης ή της ζωής γενικότερα, μετασχηματίζει τον εσωτερικό κόσμο του παιδιού, προάγει το αισθητικό του κριτήριο και το εξευγενίζει.

β) Είναι προσαρμοσμένα στο γλωσσικό επίπεδο του παιδιού. Αν το κείμενο δεν συμβαδίζει με τις λεξιλογικές γνώσεις του παιδιού δεν θα μπορούσε να το προσεγγίσει το παιδί. Αυτό σημαίνει ότι το κείμενο δεν πρέπει να περιέχει μόνο γνωστές λέξεις, άλλα με αφετηρία το λεξιλόγιο του παιδιού να δίνει σταδιακά τη δυνατότητα για γνωριμία με καινούργιες λέξεις. Η αναλογία γνωστών και άγνωστων λέξεων πρέπει να είναι σωστή, για να μπορεί το παιδί να παρακολουθεί την αφήγηση ή την απαγγελία.

γ) Να είναι αντίστοιχα των εμπειριών του παιδιού. Το μικρό παιδί δεν μπορεί εύκολα να παρακολουθήσει και επομένως να συγκινηθεί από τα πράγματα και να κατακτήσει λέξεις που είναι απομακρυσμένες από το γλωσσικό του επίπεδο.

Η προϋπόθεση που χρειάζεται να ληφθεί υπόψη είναι η γλώσσα του κείμενου που θα επιλεγεί, να είναι συμβατή με την ηλικία, ώστε να είναι πιο ευχάριστο και κατανοητό. Τα κείμενα που επιλέγονται είναι απαραίτητο να καλλιεργούν την ευαισθησία και την ευγένεια, ενισχύοντας τον ανθρωπισμό, την αγάπη, την ειρήνη και την ισότητα προάγοντας την κοινωνικότητα και την συνεργασία. Τα βιβλία συνιστάται να ενδυναμώνουν το αίσθημα της ασφάλειας και της αισιοδοξίας και να καλλιεργούν την ηρεμία και τη σιγουριά. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια αποσιώπηση και παραποίηση της αλήθειας.

Τέλος, βασικό ρόλο παίζει η εμφάνιση του βιβλίου να είναι προσεγμένη, δηλαδή η τεχνική του τυπώματος, η υφή του χαρτιού, το μέγεθος, το εξώφυλλο κ.λπ. Για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας προτείνονται τα παραμύθια, τα ρυθμικά ποιήματα, μικρές ιστορίες, τα λεκτικά παιχνίδια, λαϊκή ποίηση για παιδιά, μύθοι – μυθολογίες – έπη κατάλληλα διασκευασμένα, θέατρο – κουκλοθέατρο, τα βιβλία γνώσεων, πάντα εικονογραφημένα.

1.4 Η συμβολή του παιδικού βιβλίου στην ανάπτυξη του παιδιού.

Το βιβλίο συμβάλλει θετικά σε όλους τους τομείς ανάπτυξης του παιδιού. Κάθε άτομο από την ώρα που γεννιέται έχει την ανάγκη να επικοινωνήσει με τους γύρω του με τον λόγο. Πρώτα λοιπόν πρέπει να καλυφτεί αυτή η ανάγκη και το βιβλίο μπορεί να συντελέσει θετικά στην ανάπτυξη του λόγου. Τα παιδιά λατρεύουν τα παραμύθια και έτσι νιώθουν ικανοποίηση και θέλουν να ακούν όλο και περισσότερα.

Το παραμύθι έχει άμεση σχέση με τον λόγο. Η δομή του λόγου στο παραμύθι δεν είναι ίδια με τη δομή της καθημερινής ομιλίας, ούτε με τη δομή ενός γραπτού κειμένου. Έρχεται λοιπόν το παιδί σε επαφή με άλλη μορφή λόγου. Συγχρόνως εμπλουτίζεται το λεξιλόγιό του και μαθαίνει να επικοινωνεί. Όπως και στον προφορικό, έτσι συμβάλλει και στον γραπτό λόγο. Επιπρόσθετα, το βιβλίο βοηθάει τον ενήλικα να έρθει σε επαφή με το παιδί, καθώς αποτελεί το διαμεσολαβητή ανάμεσα στο τελευταίο και το βιβλίο (Θεοχαροπούλου, Κανάκη, Καραθανάση & Μουστάκα, 2016; Νύκτα, 2017; Βενιώτη, 2017; Ζώη, Μανωλούλη, Πετροπούλου & Σένια, 2018).

Παράλληλα μαθαίνουν να εστιάζουν την προσοχή τους όλο και περισσότερο χρόνο και να κατανοούν όλο και πιο πολύπλοκες μορφές του γραπτού λόγου. Τα παιδιά προσχολικής ηλικίας ασκούνται στην ακρόαση προφορικών αφηγήσεων ή μεγαλόφωνων αναγνώσεων από ενήλικες, συνήθως, ή αναδιηγούνται τα ίδια ιστορίες που γνωρίζουν. Αντιλαμβάνονται βέβαια τη σχέση του προφορικού με το γραπτό-την κωδικοποίηση, μέσα από το ξεφύλλισμα των βιβλίων ή την παρακολούθηση των ενήλικων ή άλλων αναγνωστών (Θεοχαροπούλου, Κανάκη, Καραθανάση & Μουστάκα, 2016; Νύκτα, 2017; Βενιώτη, 2017; Ζώη, Μανωλούλη, Πετροπούλου & Σένια, 2018).

Γενικά, ο ρόλος του ενήλικα είναι να λειτουργήσει υποβοηθητικά δίνοντας το μήνυμα ότι δεν είναι και ο ίδιος παντογνώστης. Ο γραπτός λόγος βρίσκεται παντού και μέσω των λογοτεχνικών κείμενων γίνεται αισθητός. Για να μπορέσει ένα παιδί να παρακολουθήσει την εξέλιξη μιας διήγησης χρειάζεται να προσέχει τα λόγια του παραμυθιού. Εξασκείται λοιπόν και η ικανότητα της προσοχής.

Με τα βιβλία αναπτύσσεται σε μεγάλο βαθμό η φαντασία του παιδιού και, σύμφωνα με τον J. Piaget, η συμβολική σκέψη, δηλαδή η ικανότητα παραγωγής εικόνων που υπάρχουν στη μνήμη μας, εμφανίζεται στο παιδί πριν αρχίσει να μιλά. Το δεδομένο αυτό δείχνει πως η φαντασία του παιδιού αναπτύσσεται πολύ νωρίς. Πολλοί έχουν ασχοληθεί με τη φαντασία και υπάρχουν πολλές αντίθετες απόψεις. Όμως όλοι συμφωνούν πως για τη σωστή εξέλιξή της πρέπει να δημιουργηθεί το κατάλληλο περιβάλλον (Ζακοπούλου, 2012). Τα λογοτεχνικά κείμενα συμβάλλουν στην ενίσχυση της μνήμης. Το παιδί επίσης μαθαίνει για πράγματα, καταστάσεις και γεγονότα που μπορεί να μην έχει τη δυνατότητα να βιώσει στην πραγματικότητα (Ζακοπούλου, 2012).

Τα βιβλία επηρεάζουν έντονα τον ψυχικό κόσμο του παιδιού, καθώς μέσα από τις ιστορίες αρχίζει να αντιλαμβάνεται τα συναισθήματα. Όταν ένα παραμύθι διαβάζεται σε μια ομάδα παιδιών μπορούν να προκύψουν διάφορες συζητήσεις και δραστηριότητες που προάγουν την κοινωνικότητα του παιδιού. Εκτός αυτού, μέσα από τα λογοτεχνικά έργα το παιδί έρχεται σε επαφή με όψεις της ζωής ανθρώπων από διαφορετικά κοινωνικο-πολιτισμικά συγκείμενα και εποχές.

Το βιβλίο επηρεάζει τον τομέα της κίνησης, αφού μέσω αυτού μαθαίνει να εκφράζεται, του δίνεται η ευκαιρία να συνδυάσει τις γνώσεις και όλα αυτά που έχει μάθει μέσω της κίνησης αναπαριστώντας έναν ηρώα παραμυθιού, εκφράζοντας με την κίνηση ένα συναίσθημα που ένιωσε, μια συγκίνηση, ένα

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Η αξιοποίηση κειμένων Παιδικής Λογοτεχνίας σε Θεατρικές Μορφές έκφρασης για παιδιά Προσχολικής Ηλικίας

αντικείμενο, ένα ζώο, ελεύθερα χωρίς προγραμματισμένες κινήσεις και εντολές, αφήνοντας ελεύθερη τη φαντασία του (Ζακοπούλου, 2012).

Κεφάλαιο 2ο: Το θέατρο ως διδακτικό μέσο στην προσχολική ηλικία.

Κύριος στόχος του θεάτρου στην εκπαίδευση είναι η ψυχοπνευματική ολοκλήρωση των παιδιών καθώς και η προετοιμασία και η ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Το θέατρο ως δραστηριότητα συντελεί στην ολόπλευρη ανάπτυξη, καλλιεργεί ψυχο –πνευματικά τα παιδιά αναπτύσσοντας την προσωπικότητά τους, τα ευαισθητοποιεί σε θέματα Τέχνης και Πολιτισμού κι ενισχύει την επικοινωνία δασκάλου και μαθητή δημιουργώντας νέες παιδαγωγικές σχέσεις. Επίσης, τα εξοικειώνει με την ομαδική εργασία βοηθώντας να ξεπεραστούν ο εγωισμός και ο ατομικισμός και συμβάλλει στη συνειδητοποίηση της έννοιας του «ρόλου», ενώ παράλληλα λειτουργεί λυτρωτικά και απελευθερωτικά (Γραμματάς 2003, Παπαδόπουλος, 2005α, β; 2007). Το παιδί αποκτά άλλη σχέση με το σώμα του, έχει τη δυνατότητα να χαλαρώσει και να αισθανθεί όμορφα με όλο του το σώμα, αλλά και με κάθε μέλος του, να αισθανθεί τον χώρο μέσα και έξω απ' αυτό, να συνειδητοποιήσει τις λειτουργίες που γίνονται συνεχώς σε αυτό και ιδιαίτερα της αναπνοής του.

Αρχίζει επίσης να αποκτά την αίσθηση του προσανατολισμού, ενώ κατακτά έννοιες χώρου όπως κέντρο, δεξιά αριστερά, απέναντι, ψηλά, πάνω, κάτω, ανάποδα. Εξελίσσει την κίνησή του, τις χειρονομίες και τις στάσεις του, ενώ αντιλαμβάνεται ότι μπορεί να εκφράζει τα συναισθήματά του, τις σκέψεις του και τις ιδέες του, να επικοινωνεί και να νιώθει τους άλλους με το σώμα του και με τις αισθήσεις του.

Το παιδί μαθαίνει τον εαυτό του, με τους ποικίλους πειραματισμούς ανακαλύπτει πλευρές του που δεν τις έχει γνωρίσει και αρχίζει να ζει σ' αυτήν την καινούργια διάσταση. Ακούει τους άλλους, τους προσέχει και κατανοεί ότι εκτός από τον δικό του κόσμο και τρόπο σκέψης ή ζωής, υπάρχουν και οι άλλοι.

Με τη βοήθεια των άλλων δίνει λύσεις σε προβλήματα, γίνεται περισσότερο αποτελεσματικό μέσα στην ομάδα, ενώ η αποδοχή συμβάλλει στην ολοκλήρωση του. Αυτή η αυτοεκτίμηση οδηγεί σε καλύτερες σχέσεις με τους άλλους.

Το θέατρο ενθουσιάζει το παιδί και συμβάλλει στην άμεση πραγμάτωση μιας επιθυμίας του να γίνεται ό, τι και όποιος θέλει «εδώ και τώρα», να μεταφέρεται δηλαδή από τον χώρο της πραγματικότητας στον χώρο του φανταστικού και να σκηνοθετεί μόνο του ένα μέρος της ζωής του. Το παιδί γίνεται δημιουργός των ρόλων που επιθυμεί να ζήσει και των ιστοριών που εφευρίσκει και που σχετίζονται με τις ανάγκες, τις επιθυμίες και ιδιαίτερα τις εμπειρίες του, αφού η πρωταρχική για το θέατρο έννοια του ρόλου αποτελεί έννοια σύμφυτη και με το παιδικό παιχνίδι (Γραμματάς 2003). Τις περισσότερες όμως φορές, πρόκειται για δημιουργία από κοινού με τα άλλα παιδιά. Αυτό βοηθά να ξεπερνά τους φόβους του ή τους δισταγμούς του και συγχρόνως να απολαμβάνει τη χαρά της δημιουργίας, άλλα και της συνδημιουργίας. Παράλληλα του δίνεται η ευκαιρία να διαπραγματευτεί μαζί τους, να υποχωρήσει, να διεκδικήσει ή να ονειρευτεί.

Το παιδί προωθεί τη σχέση του με τους άλλους, μαθαίνει να τους ακούει και να δέχεται τις απόψεις τους, τις διαφορετικές εμπειρίες, τις γνώσεις, τις προτάσεις και τις λύσεις. Συζητάει, μιλάει για τον εαυτό του και διαμορφώνει άποψη για τον κόσμο γύρω του. Συνεργάζεται με άλλα παιδιά για να δημιουργήσει μια ιστορία, έναν ρόλο, ένα νέο περιβάλλον. Η αλληλεπίδραση με τα άλλα παιδιά είναι σημαντική για τη διαμόρφωση σχέσεων. Το παιδί χτίζει μια κοινή εμπειρία, που θα την θυμάται, άλλα και θα το δένει με τους άλλους. Παράλληλα του δίνεται η ευκαιρία να διαπραγματευτεί μαζί τους, να υποχωρήσει να διεκδικήσει ή να ονειρευτεί. Δημιουργούν μια ιστορία ή παραμύθι με αρχή μέση και τέλος, επιλέγουν ρόλους, τους παρουσιάζουν με εκφωνούμενο λόγο και τέλος τους αναλύουν και τους εκφράζουν με άλλους τρόπους.

Μέσω του θεάτρου το παιδί προσχολικής ηλικίας ενδιαφέρεται, μαθαίνει και συνειδητοποιεί ποιος είναι, ποιες είναι οι ρίζες του και ποιος ο πολιτισμός του. Παράλληλα γνωρίζει τη γλώσσα, τον πλούτο και την παράδοση άλλων λαών και ο νους του διευρύνεται. Μαθαίνει να σέβεται τους άλλους και να αποδέχεται τις αξίες τους, δημιουργώντας βάσεις για μια υγιή δημοκρατική προσωπικότητα με πλούσιες γνώσεις, με αξίες και ήθος. Συνεπώς, με το θέατρο μπορεί να μάθει τον τρόπο που λειτουργεί η κοινωνία του, άλλα και να αναλογιστεί και να υποθέσει πώς αυτό μπορεί να συνέβαινε σε μία άλλη εποχή ή κοινωνία.

Μπορεί να υποδυθεί ρόλους και να μάθει για τη ζωή, την εξέλιξή της, τους νόμους που την διέπουν ή να προβληματιστεί γύρω από τα φιλοσοφικά θέματα που έχουν απασχολήσει κάθε άνθρωπο, μικρό ή μεγάλο. Εκτός όμως, από αυτά, το παιδί μπορεί μέσα από το παιχνίδι ρόλων σε συνεργασία με τα άλλα παιδιά, να κατακτήσει τη μάθηση σχετικά με τα φυσικά ή τεχνητά φαινόμενα του περιβάλλοντός του, τον πολιτισμικό πλούτο, τις αξίες, τα ήθη, τα έθιμα, την κοινωνία τους νόμους και κανονισμούς, τις σχέσεις των ανθρώπων και της ύλης, την ιστορία και τις επιστήμες. Με την κατάλληλη καθοδήγηση του παιδαγωγού μπορεί να διαχειριστεί το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και να κινηθεί πέρα από αυτή (Ζακοπούλου, 2012).

Η παρατηρητικότητα του, η αντιληπτικότητα, η συγκέντρωση, η φαντασία, η επινοητικότητα, η δημιουργικότητα, η αποκλίνουσα σκέψη, η μεταδοτικότητα, η συνέπεια, η υπευθυνότητα, η ευαισθησία, η ευελιξία, η ετοιμότητα, η προβλεπτικότητα, η συνδυαστικότητα προωθούνται και βελτιώνονται. Αυτό είναι πολύ σημαντικό για τη μάθηση γιατί παύει να είναι μια τυπική διαδικασία αλλά συνδυάζεται με χαρά, ενθουσιασμό και απόλαυση (Κοντογιάννη, 2000).

Το θέατρο αντικατοπτρίζει τη ζωή με συμβολικό τρόπο. Τα παιδιά με το θέατρο έχουν τη δυνατότητα να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα της ζωής

βλέποντας ξεχωριστούς χαρακτήρες σε διαφορετικούς ρόλους και πώς αντιμετωπίζουν τα εκάστοτε προβλήματά τους. Ταυτίζονται με τους ήρωες του έργου προσπαθώντας να μοιάσουν σ' αυτούς, καθώς η επίδραση στην ψυχολογία τους είναι μεγάλη (Παπαδόπουλος, 2005α, β; 2007).

Κάθε μορφή τέχνης έχει τη δική της ερμηνεία για τον κόσμο (Gifford,1997). Το θέατρο ή το δράμα, περισσότερο από κάθε μορφή τέχνης, συνδέεται άμεσα με τον άνθρωπο, με τις εμπειρίες της ζωής και την πραγματικότητά τους. Παρέχει τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι μπορούν να επεξεργάζονται τις εμπειρίες τους σε συνάφεια με τη φαντασία τους, τον εσωτερικό τους κόσμο και το περιβάλλον. Το θέατρο σε κάθε εποχή και στις περισσότερες χώρες μέχρι σήμερα έχει αποβεί σημαντικό μέσο για τη μετάδοση ιδεών, για τη διαμόρφωση ρόλων και προτύπων, υποδειγμάτων προσωπικής ή συλλογικής ανθρώπινης συμπεριφοράς και για την αναζήτηση και τον καθορισμό ανθρωπίνων αξιών, ονείρων και ιδανικών (Esslin, 2005).

Το θέατρο στην εκπαίδευση όπως έχει οριστεί από την Heathcote (1990) είναι η επιλεκτική έκφραση της ανθρώπινης αλληλεπίδρασης κατά την οποία μπορούν να επανεξεταστούν κώδικες και σχήματα συμπεριφοράς. Για ορισμένους θεωρητικούς, το θέατρο ως μέσο μάθησης είναι η αναπαράσταση πραγματικών και φανταστικών γεγονότων με δραματική μορφή. Σύμφωνα με το αναλυτικό πρόγραμμα της Αγγλίας που κατέχει την πρωτοπορία στον χώρο αυτό, η τέχνη του θεάτρου ως διδακτικού μέσου βασίζεται στους αυτοσχεδιασμούς της τάξης και στα δρώμενα με επινοημένο υλικό στις θεατρικές παραστάσεις (Somers, 1994).

Συμφώνα με τον Slade (όπ. αναφ. στο Αυδή & Χατζηγεωργίου, 2007) το θέατρο στην εκπαίδευση έχει την αφετηρία του στο παιχνίδι και διαφέρει από το θέατρο, γιατί είναι μια αυθόρμητη δραστηριότητα του παιδιού στην οποία δεν υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ θεατών και ηθοποιών, αφού όλοι οι

συμμετέχοντες είναι συγχρόνως δρώντες/θεατές και ηθοποιοί. Πολλοί υποστηρίζουν ότι η τέχνη του θεάτρου αρχίζει με παιχνίδια των παιδιών. Χαρακτηριστικά, όταν τα παιδιά λένε «ας γίνουμε...ζώα», «ας προσποιηθούμε ότι είμαστε νεράιδες» δημιουργούν ένα παιχνίδι ρόλων (Warren, 1999). Τα παιδιά υποδυόμενα τους ρόλους που επιθυμούν, ικανοποιούν άμεσα τις ανάγκες τους, ενώ έχουν την ευκαιρία να κατανοήσουν τον κόσμο τους και τους άλλους, να επικοινωνήσουν με αυτούς, να επιλύσουν προβλήματα, να εξερευνήσουν το παρελθόν, τις αξίες και τις παραδόσεις, το παρόν, με τις προκλήσεις της καθημερινότητας και το μέλλον όπως το φαντάζονται.

Η θεατρική παιδεία ξεκινά για το παιδί από τη στιγμή που οι γονείς κάνουν νεύματα, μορφασμούς και του λένε κουβέντες ή τραγούδια προκειμένου να επικοινωνήσουν μαζί του. Τα βρέφη μιμούνται απλές πράξεις προσώπων του περιβάλλοντός τους και επαναλαμβάνουν τις κινήσεις της δικής τους ζωής. Όσο μεγαλώνουν αρχίζουν να προσποιούνται ότι πίνουν νερό ή ότι μιλάνε στο τηλέφωνο. Αργότερα γύρω στα τρία χρόνια αρχίζουν να αναλαμβάνουν ρόλους στο παιχνίδι τους. Αναπαριστούν αλληπάλληλες σκηνές πάνω σε ένα θέμα με ρόλους από τα πρόσωπα του περιβάλλοντός τους (Αυδή & Χατζηγεωργίου, 2007).

Έχουν ήδη αφομοιώσει και κατακτήσει έναν δικό τους κώδικα επικοινωνίας με κινήσεις, χειρονομίες και μορφασμούς ενώ στη συνέχεια μαθαίνουν τη γλώσσα και εκφράζονται μ' αυτή. Με το παιχνίδι τους αρχίζουν να παρεμβαίνουν στο περιβάλλον και η δραστηριότητα αυτή αρχίζει να αποκτά κοινωνική διάσταση. Οι ρόλοι που αναδύονται σ' αυτό το κοινωνικό-δραματικό παιχνίδι είναι πρώτα η «μαμά», ο «μπαμπάς» και έπειτα ακολουθούν τα υπόλοιπα πρόσωπα του κοντινού του περιβάλλοντος. Οι ρόλοι συνεχώς διευρύνονται, όπως η δασκάλα, ο γιατρός κ.λπ. Το κοινωνικό περιβάλλον των παιδιών επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό την πολυπλοκότητα των ρόλων και τον τρόπο που θα τους αναπαραστήσουν (Αυδή & Χατζηγεωργίου, 2007).

Ο παιδαγωγός οφείλει να προσφέρει πολλές δυνατότητες στα παιδιά να δοκιμάσουν ρόλους, να χρησιμοποιήσουν αντικείμενα από την πραγματική ζωή ή άλλα με συμβολικό τρόπο, να μιλήσουν πολύ και να εκφράσουν τις απορίες τους. Επίσης ο παιδαγωγός καλό είναι να ενθαρρύνει τα παιδιά σε κάθε προσπάθειά τους ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα, να δεχτεί και να συζητήσει κάθε τους ιδέα με κατανόηση, ενδιαφέρον και θαυμασμό ώστε να τους δημιουργήσει κίνητρα για νέους πειραματισμούς, να γίνει δηλαδή εμπυχωτής.

Η τέχνη του θεάτρου συντελεί στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού και συνδέει δημιουργικά τις γνώσεις και τις δεξιότητές του με τον συναισθηματικό κόσμο. Ενώ παράλληλα προωθεί τη συνεργασία και την επικοινωνία με τους άλλους. Το παιδί αποκτά σχέση με το σώμα του, έχει τη δυνατότητα να χαλαρώσει, να αισθανθεί όμορφα με αυτό. Αρχίζει να αποκτά την αίσθηση του προσανατολισμού, ενώ κατακτά έννοιες χώρου όπως κέντρο, δεξιά, αριστερά, πάνω, κάτω, ανάποδα. Εξελίσσει την κίνηση του, τις χειρονομίες και στάσεις του, τις σκέψεις του και με τις αισθήσεις, νιώθει τους άλλους και επικοινωνεί. Βρίσκει τον ρυθμό με την κίνηση του με την φωνή του, με την ποίηση, την μελωδία και τα συναισθήματα (Παπαδόπουλος, 2010).

2.1 Είδη θεάτρου στην εκπαίδευση: αξιοποίηση στην προσχολική εκπαίδευση.

Υπάρχουν διάφορα είδη θεάτρου στην εκπαίδευση που αναπτύσσουν την έκφραση και τη δημιουργία των παιδιών, ενώ συγχρόνως τα οδηγούν στη μάθηση και μπορούν να αξιοποιηθούν στην προσχολική εκπαίδευση. Έχουν ως σκοπό να δημιουργήσουν, προσεγγίζοντας ρόλους και να αποκτήσουν επαφή με το θέατρο. Ακολούθως αναφέρονται ορισμένα είδη.

Θεατρικό παιχνίδι

Το θεατρικό παιχνίδι, σύμφωνα με τον Μουδατσάκι, συνιστά μια σύνθετη δραματική μέθοδο, που απαιτεί το παιδί να συμμετέχει με τη χρήση του σώματος, της φωνής και των αισθήσεων του. Αποτελεί μια παιδαγωγική και ψυχαγωγική διαδικασία κατά τη διάρκεια της οποίας το παιδί αναπαριστά και αναδημιουργεί τον κόσμο, με τρόπο ορμητικό και δημιουργικό. Το θεατρικό παιχνίδι στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας συμβάλλει στη δημιουργία μιας ολόπλευρης προσωπικότητας. Οι μαθητές μέσα από μια δημιουργική δραστηριότητα, εκφράζονται και επικοινωνούν (Faure, & Lascar, 2001). Κατά τη διάρκεια του θεατρικού παιχνιδιού υπάρχει ανάπτυξη μιας δυναμικής σχέσης μεταξύ της κανονικότητας της πραγματικής ζωής και του παιχνιδιού. Το παιδί, ως παίχτης, αλλάζει σε "υποκείμενο", "αντικείμενο", "μέσο", συμμετέχοντας με όλο του το «είναι» (Λενακάκης, 2012). Το θεατρικό παιχνίδι μπορεί να περιλαμβάνει θέματα που σχετίζονται με τον κοινωνικό περίγυρο και το ευρύτερο περιβάλλον. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ατόμων κοινωνικά συνειδητοποιημένων (Neelands, 1998).

Πρόκειται για το ζωντάνεμα (μεταγραφή σε θέατρο) ενός μύθου, ενός παραμυθιού με ηθοποιούς από τα ίδια τα παιδιά. Τα παιδιά μερικές φορές τροποποιούν την ιστορία και δίνουν αναπάντεχες λύσεις. Μ' αυτό τον τρόπο εμπεδώνουν καλύτερα το παραμύθι και καλλιεργούν τη γλωσσική και μιμική τους έκφραση. Το θεατρικό παιχνίδι δεν αποτελεί μόνο απόδοση μιας ιστορίας. Τα παιδιά αποκτούν γνώσεις και εμπειρίες και μέσα από τη γενικότερη σύνθεση του, όπως είναι η δημιουργία σεναρίων ή κουστουμιών. Τα κουστούμια μπορούν να γίνουν πρόχειρα από τους εκπαιδευτικούς ή από τα παιδιά. Μπορούν να βρεθούν ψάχνοντας στο περιβάλλον γύρω τους και να αξιοποιηθούν διάφορα υλικά, όπως αλουμινόχαρτο, δέρμα, λουρίδες από χαρτιά υφάσματα, τσουβάλια κ.α.

Παιχνίδι ρόλων

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι τα παιδιά να δοκιμάσουν έναν ρόλο και άμεσα να αναπτύξουν την ευρηματικότητά τους, Να πειραματιστούν με τη γνώση που έχουν για τον κόσμο γύρω τους και την προσωπική τους ζωή στο ασφαλές περιβάλλον της τάξης (Ladousse, 1987). Με την τεχνική αυτή τα παιδιά βελτιώνουν την αυτό-εικόνα και την αυτοπεποίθησή τους, ενώ συγχρόνως αναπτύσσουν τις σχέσεις τους με τους άλλους, αλληλεπιδρούν, με αποτέλεσμα να διευρύνεται ο κόσμος τους. Το παιχνίδι ρόλων μπορεί να συντελέσει στην ανάπτυξη της συνεργατικότητας και της δημιουργικότητας. Ο όρος «παιχνίδι ρόλων» αφορά στην κατανόηση μιας κοινωνικής κατάστασης, όπως επαγγέλματος, σχέσης, ιεραρχίας και διαπλοκής προσώπων. Είναι η δοκιμή ή η απόκτηση εμπειριών με τη δημιουργία μια φανταστικής πραγματικότητας που αφορά κοινωνικές καταστάσεις. Τα παιδιά μπορούν να ταυτιστούν με άλλους και να ξαναζήσουν ή να ζήσουν εκ των πρότερων σημαντικές καταστάσεις (Johnson & O'Neil, 1984).

Το παιχνίδι ρόλων αποτελεί μια φανταστική κατάσταση, όπου τα παιδιά μέσω ενός ρόλου «μπαίνουν» σε έναν «χώρο» συναισθηματικά ασφαλή για πειραματισμό. Έχουν την ευκαιρία να συνεργαστούν, να αντιληφθούν τη θέση του άλλου, αναπτύσσουν δηλαδή την ικανότητα της ενσυναίσθησης. Επιπρόσθετα, η ενσάρκωση ενός ρόλου βοηθάει τα παιδιά στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης τους. Μέσω της αξιοποίησης εναλλακτικών ιδεών, κινήτρων και συμπεριφορών έρχονται σε επαφή με όλες τις διαφορετικές μορφές του λόγου και της τέχνης.

Συνοπτικά, το παιχνίδι ρόλων περιλαμβάνει τεχνικές και ζητείται από τους διδασκόμενους να μετέχουν σε μια δράση υποδυόμενοι έναν ρόλο σε μια δεδομένη κατάσταση. Είναι σύνηθες, ακόμα, να χρησιμοποιείται η τεχνική της αντιστροφής των ρόλων. Η δραματοποίηση ξεκινά από το στήσιμο του

δρωμένου, στη συνέχεια τα παιδιά οργανώνονται σε ομάδες και τέλος γίνεται το παιχνίδι ρόλων και συζήτηση (Κοντογιάννη, 2000). Η εναλλακτική επίδειξη του θέματος διεγείρει το ενδιαφέρον και δύναται να αναπτύξει την εμπλοκή τους σε περαιτέρω έρευνα (Shaw, 2004).

Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού ρόλων, τα παιδιά συμμετέχουν στη διερεύνηση ενός προβλήματος, μιας συνθήκης ή μιας κατάστασης. Αναζητούν το περιεχόμενό τους, καθώς και πιθανές λύσεις, εισχωρώντας έτσι στα βαθύτερα επίπεδα των ανθρωπίνων σχέσεων και έτσι αλλάζουν τόσο τη γενικότερη κατανόησή τους, όσο και την ιστορική κατανόηση για τα γεγονότα. Επίσης, πρόκειται για μια διαδικασία όπου ουσιαστικά αμβλύνεται και καλλιεργείται ο αυθορμητισμός (Παπαδόπουλος, 2010). Όταν το παιχνίδι ρόλων συμβαίνει, οι μαθητές αντιμετωπίζουν σύγχρονα και διαχρονικά κοινωνικά ζητήματα. Οι χαρακτήρες επιχειρηματολογούν, προβάλλουν τις θέσεις τους, αλλά και *«αποκρυσταλλώνουν τα νοήματα που προκύπτουν από ένα μη προσχεδιασμένο και επομένως, γνήσιο διάλογο»* (Παπαδόπουλος, 2010: 275). Μέσα από τον διάλογο, αναπτύσσουν την ενσυναίσθηση, αφού διαπραγματεύονται για να βρουν λύση σε προβλήματα που απαιτούν την κατανόηση της θέσης του άλλου (Παπαδόπουλος, 2004).

Αυτοσχεδιασμός

Στους αυτοσχεδιασμούς ο ηθοποιός είναι ανοιχτός, διαθέσιμος, συγκεντρωμένος, αυθόρμητος, γρήγορος στη σκέψη και στην αντίδραση. Στον αυτοσχεδιασμό δεν υπάρχει κείμενο αλλά οι ηθοποιοί εξελίσσουν το λόγο τους μέσα από την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία. Ο αυτοσχεδιασμός συνιστά μια τεχνική που θεωρείται βασική και απαραίτητη για το θέατρο. Ωστόσο, για να είναι επιτυχής θα πρέπει να έχει συγκεκριμένη θεματολογία, στόχους και μεθοδολογία (Χάσκα, 2016).

Ωστόσο, δεν θα πρέπει να θεωρείται ότι στον αυτοσχεδιασμό ο καθένας κάνει ό,τι θέλει, αλλά υπάρχουν συγκεκριμένες πληροφορίες, όρια και περιορισμοί. Ο αυτοσχεδιασμός έχει σημαντικά πλεονεκτήματα. Αρχικά, το παιδί μπορεί να δημιουργήσει ό,τι θέλει και να μην περιοριστεί σε κάτι δοσμένο. Επίσης, στον αυτοσχεδιασμό σημασία έχει τόσο η διαδικασία όσο και το αποτέλεσμα. Τα παιδιά μπορούν να έχουν πολλούς ρόλους, να δοκιμάσουν και να κάνουν λάθη. Ενισχύοντας τον αυθορμητισμό τους τα παιδιά παράγουν ιδέες, φτιάχνουν σκηνές και χαρακτήρες. Εν τούτοις, πρέπει να υπάρχει ομαδική δουλειά και αλληλοβοήθεια. Οι μαθητές δεν πρέπει να συγκρίνονται μεταξύ τους, αλλά να εμπιστεύονται και να σέβονται ο ένας τον άλλο (Χάσκα, 2016).

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι τα παιδιά να εκφραστούν με κίνηση και λόγο, να συνεργαστούν, να διευρύνουν τη φαντασία τους και να δημιουργήσουν ένα δρώμενο, ανταποκρινόμενα ελεύθερα, συμφώνα με τις γνώσεις και εμπειρίες τους σε ένα ερέθισμα ή θέμα που έχει σχέση με τη ζωή. Ένας αυτοσχεδιασμός μπορεί να είναι ελεύθερος ή κατευθυνόμενος.

Δραματοποίηση

Η δραματοποίηση συνιστά μια ολοκληρωμένη μορφή απόδοσης μιας θεατρικής πράξης που παρουσιάζεται σε κοινό. Ουσιαστικά ένα γραπτό κείμενο μεταφέρεται στη σκηνή και αξιοποιούνται βασικά συστατικά του δράματος και του θεάτρου, όπως είναι η πλοκή, οι ήρωες, η δραματική ένταση, τα γεγονότα, τα σκηνικά, τα κοστούμια. Επιπροσθέτως, στη δραματοποίηση ενσωματώνονται και άλλες τεχνικές. Εν τούτοις, συνιστά μια πλήρης και απαιτητική μορφή (Παπαδόπουλος, 2010; Γραμματάς, 2001; 1997; Τριανταφυλλοπούλου, 2004; Κουρετζής, 1991; Mégrier, 1995).

Εκπαιδευτικό Δράμα

Το εκπαιδευτικό δράμα συνιστά μια εκπαιδευτική μέθοδο, η οποία χρησιμοποιεί τεχνικές του δράματος και δεν στοχεύει σε παρουσίαση σε κοινό. Η αρχή και το τέλος της είναι εντός της τάξης, ανάμεσα στους μαθητές και τον εκπαιδευτικό. Βασική επιδίωξη του εκπαιδευτικού δράματος είναι να ξεκινά και ολοκληρώνεται στην τάξη με τη συμμετοχή μαθητών και εκπαιδευτικών. Στόχος είναι να βοηθήσει τους μαθητές να μπορέσουν να κατανοήσουν γεγονότα και καταστάσεις και να επιλύσουν προβλήματα (Παπαδόπουλος, 2010; Γραμματάς, 2001; 2014; Τριανταφυλλοπούλου, 2004; Κουρετζής, 1991; Mégrier, 1995).

2.1.1 Θεατρικές Τεχνικές: αξιοποίηση στην τάξη

Στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται ορισμένες θεατρικές τεχνικές που μπορούν να αξιοποιηθούν στη σχολική τάξη, στο πλαίσιο της Προσχολικής Εκπαίδευσης.

Παγωμένη εικόνα

Οι δυναμικές εικόνες είναι γεμάτες δυναμική ενέργεια που για ερέθισμα μπορεί να έχουν μια φωτογραφία, ένα στίχο, μία ανάμνηση, ένα γεγονός, ένα συναίσθημα, μια άποψη (Γκόβας, 2001). Η τεχνική των δυναμικών εικόνων είναι δημοφιλής και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως απλή άσκηση για ζέσταμα, ως στρατηγική και εργαλείο έρευνας ενός θέματος, αλλά και για να δώσει ευκαιρία για κατάθεση και ανταλλαγή απόψεων.

Η παγωμένη εικόνα, ως ένα στιγμιότυπο, δημιουργείται μέσα στο δραματικό περιβάλλον, χωρίς λόγια και κίνηση. Ακίνητοι σε θεατρικό ρόλο, οι συμμετέχοντες αναπαριστούν ένα γεγονός σε παγωμένη εικόνα (still image), λίγο πριν συμβεί. Επίσης, μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολλαπλές παγωμένες εικόνες με σκοπό την παρουσίαση διαδοχικών σταδίων που σχετίζονται με τη

δράση. Η οπτική γωνία εστιάζει σε μια κατάσταση, σαν μεγεθυντικός φακός, για να φανεί η κρίσιμη στιγμή και να προβληματίσει για το αποτέλεσμα της. Η συγκεκριμένη τεχνική είναι απεικονιστική και αποστασιοποιητική, διότι η δράση σταματά και ο χρόνος ανοίγει για να φωτιστούν οι λεπτομέρειες της ιστορίας (Παπαδόπουλος, 2010).

Στόχος είναι τα παιδιά να αναπτύξουν την κριτική ικανότητα και τη σωματική τους έκφραση. Τα παιδιά αφού συνθέσουν μία ιστορία ή την παρουσιάσουν, αξιολογούν την ιστορία αυτή και απομονώνουν μια σημαντική στιγμή την οποία παρουσιάζουν σε ακινησία. Η παγωμένη εικόνα, τα θεματικά στιγμιότυπα ή τα ταμπλό βιβάν είναι οι εικόνες που παρουσιάζονται στατικά, μπορεί όμως μετά να ζωντανεύουν για λίγο και να καταλήγουν πάλι σε ακινησία. Μπορεί επίσης να αποτελούν ένα εναρκτήριο σημείο μιας δραματοποίησης, όπως και το κλείσιμό της. Μπορεί να αναφέρονται σε οικογενειακές στιγμές, εμπειρίες από το σχολείο, την εργασία, την καθημερινότητα το περιβάλλον, την προσωπική ζωή, τη φαντασία, τα όνειρα, τα παραμύθια, τις ιστορίες και τα ποιήματα, τα βιβλία, την εφημερίδα, τις διαφημίσεις.

Περίγραμμα του χαρακτήρα

Τα παιδιά δημιουργούν έναν χαρακτήρα, εμβαθύνουν πάνω σε αυτόν και τέλος τον αξιολογούν και βγάζουν τα συμπεράσματα τους (Παπαδοπούλου, 2006). Ο ήρωας μπορεί να βασίζεται σ' ένα θεατρικό ή λογοτεχνικό κείμενο. Δημιουργούν ερωτήματα, εκφράζοντας την άποψή τους και τα συναισθήματα τους. Μέσω της τεχνικής αυτής, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να αναπτύξουν ποικίλες δεξιότητες, ερμηνεύοντας τον χαρακτήρα, παρατηρώντας και σχολιάζοντας τη συμπεριφορά και τις ενέργειές του.

Ανακριτική καρτέκλα

Με την τεχνική αυτή τα παιδιά ρωτούν κάποιο παιδί ή τον δάσκαλο που βρίσκεται σε θεατρικό ρόλο, ό, τι θέλουν να μάθουν για τον χαρακτήρα. Μέσα από τις ερωτήσεις αυτές, τα παιδιά ανακαλύπτουν πώς μπορεί να αναπτυχθεί ο χαρακτήρας, οι αξίες και οι στάσεις που αντιπροσωπεύει, ενώ παράλληλα καταλαβαίνουν τον συμβολισμό. Το πρόσωπο που βρίσκεται σε ρόλο κάθεται σε μια καρτέκλα και οι υπόλοιποι του κάνουν ερωτήσεις. Το παιδί στο κέντρο του κύκλου υποδύεται έναν ρόλο, έναν συγκεκριμένο ήρωα μιας διαμορφωμένης ιστορίας. Τα άλλα παιδιά υποβάλλουν ερωτήσεις για τη ζωή του, τις σκέψεις του, τις εμπειρίες του. Τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν οποιαδήποτε ερώτηση θέλουν για τον ήρωα. Με αυτόν τον τρόπο δομούν τον αντίστοιχο ρόλο (Χάσκα, 2016).

Διάλογος της ομάδας

Στόχος της τεχνικής αυτής είναι τα παιδιά να συνεργαστούν, να εκφράσουν τις ιδέες τους, να συμφωνήσουν και να διαμορφώσουν όλα μαζί έναν διάλογο που σχετίζεται με την ιστορία που έχουν συνθέσει. Η τεχνική αυτή αποτελεί μέρος της επεξεργασίας μίας ιστορίας ή μιας ιδέας και οδηγεί στη διαμόρφωση της ιστορίας και των ρόλων που εμπεριέχονται σ' αυτή. Ο διάλογος αυτός, ενώ έχει συμφωνηθεί να προκύψει από τις ιδέες των παιδιών τελικά παρουσιάζεται από δύο μέλη της ομάδας, που εκφράζουν όμως την άποψη όλης της ομάδας (Παπαδόπουλος, 2010; Γραμματάς, 2001; Τριανταφυλλοπούλου, 2004; Κουρετζής, 1991; Mégrier, 1995).

Προσομοίωση

Η προσομοίωση είναι μία ελεγχόμενη τεχνική, που περιλαμβάνει λεπτομερή μοντέλα που αναπαριστούν μια κατάσταση του πραγματικού κόσμου

(Adams, 1973). Συγκριτικά με το παιχνίδι ρόλων, οι χαρακτήρες είναι πιο πολύπλοκοι και πολυσύνθετοι. Αυτό συμβαίνει γιατί οι μαθητές πρέπει να ενεργοποιήσουν τη φαντασία τους, να μουν και να δράσουν όπως ο ρόλος, σαν να ήταν οι ίδιοι εμπλεκόμενοι στην κατάσταση, χωρίς βέβαια να απαρνηθούν τα στοιχεία της δικής τους προσωπικότητάς ή τις προηγούμενες εμπειρίες τους (Χασάπης, 2008). Το σενάριο, επίσης, πρέπει να περιγράφει ρεαλιστικά την πραγματικότητα και για να εφαρμοστεί η συγκεκριμένη τεχνική οι μαθητές χρειάζεται να κάνουν ορισμένες διορθωτικές παρεμβάσεις στο αρχικό τους κείμενο. Ως «δάνειο» από την ψυχολογία, η συγκεκριμένη τεχνική, αναπαράγει τα ίδια χαρακτηριστικά και αποτελεί μια διαδικασία προσομοίωσης καταστάσεων της πραγματικότητας.

Ιδεοθύελλα

Στόχος αυτής της τεχνικής είναι η προώθηση της επεξεργασίας ενός θέματος, η αποκάλυψη των πτυχών του καθώς και των γνώσεων και εμπειριών που έχουν τα παιδιά γι' αυτό. Γράφει ο παιδαγωγός μια λέξη για την οποία τα παιδιά δείχνουν ενδιαφέρον. Τη λέξη αυτή μπορεί να την προτείνει ο παιδαγωγός, να την τραγουδήσει, να την πει μέσα από ένα χωνί ή να την έχει κρύψει σ' ένα καλάθι. Έπειτα καλεί τα παιδιά να πουν άλλες λέξεις που τους έρχονται συνειρμικά στον νου σε σχέση με τη δοσμένη λέξη και τις καταγράφει. Τα παιδιά μπορούν να φτιάξουν έναν πίνακα με λέξεις που στη συνέχεια θα τις εικονογραφήσουν για να μπορούν να οδηγηθούν και να δημιουργήσουν ένα λεξικό. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να κρατηθούν σ' ένα χαρτόνι ή χαρτί με γραμμένες προτάσεις των παιδιών καθ' όλη τη διάρκεια επεξεργασίας του θέματος. Γίνεται συζήτηση σε σχέση με τις λέξεις που έχουν προτείνει, ομαδοποίηση των λέξεων και αναπαράστασή τους προχωρώντας στη σύνθεση μιας ιστορίας (Χάσκα, 2016).

Διάδρομος της συνείδησης

Όταν ένας χαρακτήρας βρίσκεται σε αδιέξοδο και πρέπει να πάρει μια δύσκολη και καθοριστική απόφαση, τα παιδιά αναλαμβάνουν τον ρόλο της συνείδησής του. Οι μαθητές στέκονται σε δύο σειρές, ο ένας απέναντι από τον άλλο, σχηματίζοντας έτσι έναν διάδρομο. Καθένας σκέφτεται μια συμβουλή που θα έδιναν στον χαρακτήρα. Έπειτα τα παιδιά με τη σειρά περνούν μέσα από τον διάδρομο, ακούγοντας τις συμβουλές των υπολοίπων. Ακολουθεί συζήτηση σε κύκλο όπου οι μαθητές καλούνται να πουν τι θα έκαναν στη θέση του. Με αυτόν τον τρόπο μπαίνουν στη διαδικασία να ανακαλέσουν στη μνήμη του και άλλες δυσάρεστες καταστάσεις του παρελθόντος του, οδηγώντας τον χαρακτήρα στα όρια των αντοχών του. Οι συμβουλές και οδηγίες συνήθως είναι αντικρουόμενες (Παπαδόπουλος, 2010; Γραμματάς, 2001; 2014; Τριανταφυλλοπούλου, 2004; Κουρετζής, 1991; Mégrier, 1995).

2.2 Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Στόχος του εκπαιδευτικού είναι να λειτουργήσει ως εμπνευστής δημιουργώντας τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να ενισχύσει την αρμονική συνύπαρξη των μαθητών. Βασική επιδίωξη του παιδαγωγού-εμπνευστή θα πρέπει να είναι η παροχή βοήθειας προς τους μαθητές έτσι ώστε να μην χάνουν την αυτονομία τους μέσα στην ομάδα. Άρα, οι εκπαιδευτικοί έχουν ταυτόχρονα δύο ιδιότητες, είναι μέλη της ομάδας και παράλληλα ξεχωριστές οντότητες. Ο εκπαιδευτικός – εμπνευστής αναλαμβάνει το ρόλο αυτό και στοχεύει στην εμπύχωση της ομάδας ως προς τους θεατρικούς ρόλους που αναλαμβάνουν υπό την οπτική ανθρωπιστικών, ψυχοπαιδαγωγικών και καλλιτεχνικών αντιλήψεων (Anderson, 2006; 2011). Βασική επιδίωξη μέσα από αυτή τη διαδικασία είναι η διαπραγμάτευση και η αναδιαπραγμάτευση της κοινωνικής πραγματικότητας.

Ο εκπαιδευτικός αποτελεί τον φάρο που εκπέμπει ενθουσιασμό και ταυτόχρονα συνιστά την κινητήριου δύναμη για την ανάπτυξη της φαντασίας και την ανάληψη αυτοσχέδιας δράσης από τους μαθητές. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να παρεμβαίνει σε μεγάλο βαθμό αλλά είναι σημαντικό να αφήνει το μαθητή να σκέφτεται κριτικά. Στόχος αυτού είναι να δημιουργήσει ένα κλίμα στοχασμού, αυτοσυγκέντρωσης και εσωτερικής περισυλλογής. Γενικά, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο εκπαιδευτικός πρέπει να βρίσκεται σε συνεχή ετοιμότητα για να μπορεί να επεμβαίνει μόνο όταν θεωρείται απαραίτητο και ταυτόχρονα να έχει κατά νου ότι δεν πρέπει να επισκιάζει τον δημιουργικό ρόλο και την πρωτοβουλία των συμμετεχόντων (Παπαδόπουλος, 2010).

Ο εκπαιδευτικός-θεατροπαιδαγωγός πρέπει να εστιάζει στην εμφύχωση των παιδιών της σχολικής τάξης και την καθοδήγηση προς την ατομική και ομαδική δημιουργική θεατρική έκφραση. Επιπρόσθετα, πρέπει να έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά όπως είναι η ενσυναίσθηση, η εργατικότητα, η αυτοπειθαρχία, ο ενθουσιασμός, η γνώση του διδακτικού αντικειμένου και η μεταδοτικότητα της γνώσης. Όμως για να μπορεί να θεωρείται ότι το αποτέλεσμα της διδασκαλίας αποφέρει καρπούς, είναι σημαντικό να κατέχει τις απαραίτητες δεξιότητες και στρατηγικές. Ο θεατροπαιδαγωγός πρέπει να έχει συμμετάσχει ο ίδιος, με στόχο την εκπαίδευσή του, σε πολλά βιωματικά θεατρικά εργαστήρια, ώστε να έχει γνώση διαφορετικών δραματικών τεχνικών με στόχο την παρακίνηση των μαθητών να συμμετάσχουν στη δραματική διαδικασία με επιτυχία (Τσιάρας, 2014; Μαρούδας, 2012; Κτιστόπουλος, 2017; Μπάκα, 2011; Λενακάκης, 2013; Κιόρογλου, 2017; Dynak, 1996; Hobgood, 1987; Souto-Manning, 2011; Redington, 2016).

Κεφάλαιο 3ο: Η αμφίδρομη σύνδεση της διδακτικής του θεάτρου και της παιδικής λογοτεχνίας

Η σχέση της διδακτικής του θεάτρου και της παιδικής λογοτεχνίας είναι μια σύνθετη διαδικασία. Μία από τις βασικότερες μορφές θεατρικής έκφρασης που συνδέει οργανικά αυτές τις δύο μορφές τέχνης στην εκπαίδευση είναι η δραματοποίηση. Αντί να δημιουργήσουν τα παιδιά μία ιστορία μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα γνωστό παραμύθι ή μια ιστορία από ένα λογοτεχνικό βιβλίο ή από θέματα μέσα στην τάξη για να διαμορφώσουν, με την καθοδήγηση πάντοτε του/της εκπαιδευτικού, ένα νέο κείμενο, σε άμεση όμως σχέση και συνάφεια προς το κείμενο-πρότυπο (Γραμματάς, 2001: 39-48). Μέσα από τις ιστορίες μπορούν να επεξεργαστούν τις πληροφορίες που λαμβάνουν, να δομήσουν τις γνώσεις τους και να αναπτύξουν τα ενδιαφέροντά τους για τον γύρω κόσμο. Μ' αυτόν τον τρόπο θα εκφράσουν τις ιδέες, θα κατανοήσουν τους άλλους, θα συνεργαστούν μαζί τους, ενώ παράλληλα θα έχουν την ευκαιρία να χειριστούν τα δικά τους προβλήματα, θα προτείνουν λύσεις, θα εκτονώσουν τη συναισθηματική τους φόρτιση, θα αναπτύξουν τις γλωσσικές τους δεξιότητες, θα έρθουν σε επαφή με τις τέχνες και θα ψυχαγωγηθούν.

Όλες οι ασκήσεις και οι τεχνικές που οδηγούν σε ρόλους και δρώμενα διέπονται από τη γλώσσα. Η φωνή του παιδιού μπορεί να αναπτύξει αποχρώσεις του ρυθμού, του τόνου, του παλμού και της τονικότητας και η άρθρωση βελτιώνεται. Οι λέξεις ή οι προτάσεις και γενικά ο εκφωνούμενος λόγος του παιδιού γίνεται ζωντανός άμεσος, εκφραστικός, δημιουργικός και πλούσιος.

Η επαφή του παιδιού με τον ποιητικό λόγο, τα απλά λογοτεχνικά κείμενα, τους μύθους, τους θρύλους, τις παροιμίες και τα παραμύθια από τη λαϊκή παράδοση, τη μουσική από διάφορες χώρες και άλλες εποχές, τους ήχους και τα μουσικά όργανα κάθε είδους, τις μορφές θεάτρου και αντικείμενα όπως μάσκες

καπέλα, σκηνικά, κούκλες, κουστούμια, φιγούρες, κατασκευές, ζωγραφική, φωτογραφίες, κινηματογραφικές ταινίες, συνθέσεις, εικονογραφήσεις, διαφημίσεις του παρέχει τη δυνατότητα να αναπτύξει ευαισθησία, ενδιαφέρον αγάπη και γνώσεις. Το παιδί με τις θεατρικές μορφές έκφρασης έχει την ευκαιρία να γίνει το ίδιο δημιουργός της τέχνης, να εξερευνήσει υλικά, να τους δώσει μορφή και να αποκτήσει τις προσωπικές του εμπειρίες. Συνάμα ανανεώνει τα σύμβολά του, τα διευρύνει και τα μεταλλάσσει, ενώ οι επιθυμίες του πραγματώνονται αμέσως. Έχει τη δυνατότητα να ξαναζήσει μια δική του ευχάριστη στιγμή και να χαρεί πάλι ή μια αρνητική εμπειρία και να την αλλάξει, να βρει λύσεις, να την θεραπεύσει.

Έχει όμως τη δυνατότητα να ζήσει καταστάσεις που δεν θα ζούσε ποτέ στην πραγματική του ζωή. Μπορεί να δοκιμάσει τους φόβους του, τις αγωνίες του, τα άγχη του, έχοντας τη γνώση και τη σιγουριά ότι αυτό δεν είναι παρά ένα παιχνίδι. Με τον τρόπο αυτό κινητοποιεί και αποδεσμεύει τα συναισθήματά του. Με την υποστήριξη των άλλων και το δυναμικό που αναπτύσσεται στην ομάδα, ξεπερνά τις αναστολές του, παίρνει πρωτοβουλίες, γίνεται θαρραλέο στο να προβάλλει τον εαυτό του και να αρθρώνει τον λόγο του. Επιλύει συγκρούσεις και λόγω της δημιουργικότητας, ζει στιγμές χαράς με τα άλλα μέλη της ομάδας που το οδηγούν σε αγαλλίαση.

Η παιδική λογοτεχνία με το θέατρο είναι αλληλοσυνδεόμενα και τα παραμύθια αποτελούν βασικό μέσο θεατρικής αγωγής του παιδιού (Πετρίτης, 2005). Η επαφή του παιδιού με τον ποιητικό λόγο, τα απλά λογοτεχνικά κείμενα, τους θρύλους, τους μύθους, τις παροιμίες και τα παραμύθια από τη λαϊκή παράδοση, τη μουσική από τις διαφορές χώρες και άλλες εποχές, τους ήχους και τα μουσικά όργανα κάθε είδους, τις μορφές του θεάτρου και τα αντικείμενα, όπως μάσκες, καπέλα, σκηνικά, κουστούμια, κούκλες, φιγούρες, εικονογραφήσεις δείχνει ξεκάθαρα ένα πάντρεμα της τέχνης του θεάτρου με τη λογοτεχνία (Κοντογιάννη, 2000; 1999).

Το παιδί έχει την ευκαιρία να αναπτύξει την ευαισθησία μέσω της δραματικής τέχνης, ενδιαφέρον, αγάπη και γνώσεις για τη λογοτεχνία. Το παιδί έχει την ευκαιρία να γίνει το ίδιο δημιουργός, να εξερευνήσει τα λογοτεχνικά κείμενα, να τους δώσει νέα μορφή και να αποκτήσει τις προσωπικές του εμπειρίες. Η σύζευξη αυτή επιτυγχάνεται στη σχολική κοινότητα. Η παιδική λογοτεχνία μέσω της σύνδεσής της με την τέχνη του θεάτρου λαμβάνει ενεργητικό ρόλο στην εκπαιδευτική διαδικασία (Αυδίκος, 1999).

Κεφάλαιο 4ο: Από τη θεωρία στην πράξη- Από την ανάγνωση και αφήγηση στη θεατρική έκφραση.

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιαστούν διδακτικά σενάρια τα οποία συνδυάζουν τη λογοτεχνία με το θέατρο και μπορούν να αξιοποιηθούν στην προσχολική εκπαίδευση. Τα τρία σχέδια μαθήματος αφορούν τα παιδικά λογοτεχνικά κείμενα: «Τα μαγικά μαξιλάρια» του Ευγένιου Τριβιζά, «Ο Τριγωνοψαρούλης» του Βαγγέλη Ηλιόπουλου και «Ο Χιονάνθρωπος που δεν ήθελε να λιώσει» του Μάνου Κοντολέων. Τα σχέδια μαθήματος στοχεύουν σε παιδιά νηπιαγωγείου και περιλαμβάνουν θεατρικές τεχνικές.

Διδακτικό Σενάριο 1^ο:

Θέμα: Ο περιορισμός των ονείρων

Ερώτημα: Πως θα αντιδρούσαμε αν κάποιος μας στερούσε την ελευθερία;

«Τα μαγικά μαξιλάρια», του Ευγένιου Τριβιζά

Αφήγηση από τον παιδαγωγό

Η παιδαγωγός αφηγείται στα παιδιά την ιστορία με ορισμένες δικές της προσθήκες. *«Υπήρχε κάποτε ένα νησί μακριά στον Ειρηνικό Ωκεανό, που λεγόταν Ουρανούπολη. Οι κάτοικοι ζούσαν ήρεμοι και ευτυχισμένοι, ώσπου την εξουσία ανέλαβε ένας άνθρωπος που ήθελε να τα ελέγχει όλα, ο Αρπατίλαος, κι έβαλε κάποιους πολύ σκληρούς νόμους που φυσικά δυσαρέστησαν τους νησιώτες. Οι κάτοικοι δούλευαν σκληρά σύμφωνα με τις διαταγές του, άλλα έβρισκαν τρόπους να δραπετεύουν από την καθημερινότητά τους. Το πιο περίεργο από όλα ήταν ότι έστησε στο μπαλκόνι του πύργου του ένα τεράστιο τηλεσκόπιο στραμμένο προς την πόλη για την ασφάλειά τους. Από εκείνη την ημέρα τίποτα δεν έμενε κρυφό. Οι κάτοικοι τιμωρούνταν για «παρανομίες» (συμφώνα με τους καινούργιους νόμους), που έκαναν ακόμα και μέσα στα σπίτια τους. Πάντα όμως έβρισκαν έναν τρόπο για να αντιδράσουν στην καταπίεση. Παρά τη δύσκολη ζωή τους, οι κάτοικοι είχαν κάτι για να ξεφεύγουν: τα παλιά φθαρμένα μαξιλάρια τους, στα οποία κοιμόνταν κάθε βράδυ και έβλεπαν όμορφα όνειρα. Αυτά τα όνειρα τους έδιναν κουράγιο και δύναμη για να συνεχίσουν.»*

Δραστηριότητα 1^η

Οι μαθητές περιγράφουν τους νόμους που θεωρούν σωστούς και η εκπαιδευτικός τους καταγράφει σε ένα χαρτί.

Δραστηριότητα 2^η: Δραματοποίηση

Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και στήνουν τις σκηνές της τιμωρίας με κάποιον από τους νόμους. Τα παιδιά απαντούν τα εξής ερωτήματα στις σκηνές. Πού; Πώς; Πότε; Γιατί; Οι μαθητές μπορούν να αξιοποιήσουν ποικίλες θεατρικές τεχνικές. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, μπορεί να χρησιμοποιηθεί η τεχνική της προσομοίωσης που αποτελεί μία ελεγχόμενη τεχνική, που περιλαμβάνει

λεπτομερή μοντέλα που αναπαριστούν μια κατάσταση του πραγματικού κόσμου (Adams, 1973). Στόχος αυτής της τεχνικής είναι η προώθηση της επεξεργασίας ενός θέματος, η αποκάλυψη των πτυχών του καθώς και των γνώσεων και εμπειριών που έχουν τα παιδιά γι' αυτό. Στο τέλος ο παιδαγωγός συνοψίζει ό, τι παρουσιάστηκε.

Αφήγηση

Η εκπαιδευτικός συνεχίζει την αφήγηση. *«Έτσι περνούσαν οι ημέρες. Όλοι ήταν δυσαρεστημένοι και τότε ο Αρπατιλάος αποφάσισε να μοιράσει καινούργια ανατομικά μαξιλάρια για να καλοπιάσει τους κατοίκους.»*

Δραστηριότητα 3^η: Αυτοσχεδιασμός

Με βάση αυτό που διαβάζει η εκπαιδευτικός τα παιδιά καλούνται να αυτοσχεδιάσουν. Κάθε παιδί φαντάζεται τον ρόλο του ορίζοντας το επάγγελμά του και τη σχέση του με τους κατοίκους.

Αφήγηση

Η εκπαιδευτικός συνεχίζει την αφήγηση. *«Οι κάτοικοι πήραν τα καινούργια μαξιλάρια και την επομένη μέρα ζύπνησαν με πονοκέφαλο γιατί έβλεπαν εφιάλτες.»*

Δραστηριότητα 4^η: Οι εφιάλτες - παγωμένη εικόνα

Με βάση αυτό που διαβάζει η εκπαιδευτικός τα παιδιά καλούνται να αναπαριστήσουν τους εφιάλτες τους με τη μορφή παγωμένης εικόνας. Όταν ένα παιδί κάνει την παγωμένη εικόνα, οι υπόλοιποι προσπαθούν να βρουν τι παρουσιάζει.

Αφήγηση

Η εκπαιδευτικός συνεχίζει την αφήγηση. *«Οι κάτοικοι για πολύ καιρό έβλεπαν εφιάλτες μέχρι που πήρε απόφαση ένας κάτοικος του χωριού να οργανώσει μυστική συνάντηση συζήτησης το βράδυ στο ορυχείο.»*

Δραστηριότητα 5^η: Αυτοσχεδιασμός – Μυστική συνάντηση

Γίνεται συζήτηση για το πόσο σημαντικά είναι τα όνειρα: Αν καταφέρουμε να καταστρέψουμε τα εφιαλτικά μαξιλάρια τι κερδίζουμε; Από πού αντλούσαμε δύναμη πριν; Γιατί είναι σημαντικά τα όνειρά μας; Αποφασίζουν να κατασκευάσουν καινούργια μαξιλάρια που να τους δίνουν δύναμη. Αρχίζουν την κατασκευή. Ο καθένας προτείνει κάτι που πρέπει να βάλουν μέσα. Όλοι γράφουν χαρτάκια που τους δίνουν δύναμη και θάρρος.

Αφήγηση

Η εκπαιδευτικός συνεχίζει την αφήγηση. *«Οι κάτοικοι με τα νέα μαξιλάρια έβλεπαν καλά όνειρα, ωστόσο η κατάσταση καταπίεσης δεν άλλαξε. Έτσι αποφάσισαν να κάνουν κάτι.»*

Δραστηριότητα 6^η: Διάδρομος της συνείδησης

Τα παιδιά σε ρόλο κατοίκων χωρίζονται σε δύο ομάδες και παίρνουν απόφαση τι θα κάνουν. Καλούνται οι ομάδες να ανακοινώσουν την απόφασή τους και ανάλογα αν θα αντιδράσουν ή όχι. Ορίζουμε μια γωνία ως παλάτι και όσο πιο κοντά σταθούν τόσο περισσότερο δείχνουν την αντίδραση τους.

Συζήτηση

Συζητούνται τέλος οι έννοιες *ελευθερία* και *καταπίεση* και πόσο σημαντικά είναι τα όνειρα στη ζωή, πώς ονειρεύονται τα παιδιά το δικό τους μέλλον, πώς μπορούν να νικήσουν τους εφιάλτες και όσους καταπατούν τα δικαιώματά τους και τι θεωρούν ότι πρέπει να κάνουν.

Διδακτικό Σενάριο 2^ο:

Θέμα: Η Διαφορετικότητα

Ερώτημα: Είμαστε όλοι διαφορετικοί;

«Ο Τριγωνοψαρούλης», του Βαγγέλη Ηλιόπουλου

Δραστηριότητα 1^η: Έναρξη αφήγησης

Η εκπαιδευτικός μαζί με τα παιδιά επιλέγουν από την γωνία της βιβλιοθήκης το βιβλίο και διαβάζουν το κείμενο με τη βοήθεια της εικονογράφησης. Στη συνέχεια η εκπαιδευτικός ξεκινάει την αφήγηση.

Δραστηριότητα 2^η :Παιχνίδι Μεταμόρφωσης

Σ' ένα μεγάλο κύκλο μαζευόμαστε με τα παιδιά και αφού συστηθούμε, η νεράιδα (η εκπαιδευτικός) με το μαγικό ραβδί της τα μεταμορφώνει σε ψάρια (π.χ. καρχαρίας, μπαρμπούνι, τσιπούρα, καλαμάρια) και μεταφερόμαστε στη θάλασσα.

Δραστηριότητα 2^η: Δραματοποίηση

Στόχος αυτής της τεχνικής είναι η προώθηση της επεξεργασίας ενός θέματος, η αποκάλυψη των πτυχών του καθώς και των γνώσεων και εμπειριών που έχουν τα παιδιά γι' αυτό. Στο τέλος ο παιδαγωγός συνοψίζει ό, τι παρουσιάστηκε. Ας φανταστούμε πως αυτός ο χώρος είναι η θάλασσα και εκεί μέσα ζούνε τα ψαράκια. Θα χρησιμοποιήσουμε διάφορα γαλάζια πανιά, τούλια και ένα ξεχωριστό χώρο για να φτιάξουν το σχολείο της κυρίας Σουπιάς.

Αφήγηση

Η εκπαιδευτικός συνεχίζει την αφήγηση. *«Στο βάθος της θάλασσας, κάτω από την επιφάνεια των αγριεμένων κυμάτων, βρίσκεται η κοινωνία των ψαριών. Εκεί, όλα παραμένουν ίδια για αιώνες. Τίποτα δεν αλλάζει! Τα ψάρια αφήνουν τα αυγά τους στα ίδια σημεία και τα μικρά ψαράκια, μόλις βγουν από το αυγό, ξέρουν ότι πρέπει να τρέξουν στο σχολείο της κυρα-Σουπιάς. Στο σχολείο μαθαίνουν να σχεδιάζουν στον βυθό, να διαβάζουν τα μυστικά των βράχων, μα κυρίως να φυλάγονται από τα δίχτυα και τα αγκίστρια του ψαρά. Κι αυτό το καλοκαίρι όλα έγιναν όπως πάντα. Τα ψάρια άφησαν τα αυγουλάκια τους στα ίδια σημεία και λίγες μέρες μετά βγήκαν τα μικρά. Στην αρχή έμοιαζαν όλα ίδια, μικρά και διάφανα. Όσο περνούσαν οι μέρες όμως, άρχιζαν να θυμίζουν τους γονείς τους. Τα μικρά γλωσσάκια έμοιαζαν με τις μεγάλες γλώσσες, και τα μπαρμπονάκια με τα κοκκινωπά μπαρμπούνια. Τα ξιφιάκια έμοιαζαν με τους ξιφίες και οι κουτσομουρίτσες ήταν ίδιες, φτυστές, οι μαμάδες τους οι κουτσομούρες. Όλα θύμιζαν το είδος τους. Ωστόσο, καθώς όλα τα ψαράκια πήγαιναν προς το σχολείο της κυρα-Σουπιάς, ένα ξεχώριζε! Ήταν παράξενο κι αστείο! Δεν έμοιαζε με κανένα από τα γνωστά είδη ψαριών. Ήταν κοντό και πλατύ σαν φεγγαρόψαρο, με μια μύτη μυτερή σαν του ξιφία και πλακουτσωτή σαν της κουτσομούρας, με ματάκια λαμπερά σαν της τσιπούρας και στόμα λοξό σαν του καρχαρία. Η ουρά του ήταν κι*

αυτή ένα μικρό τρίγωνο. Θα 'λεγε κανείς πως το σχήμα του έμοιαζε με το τριγωνάκι που λέμε τα κάλαντα».

Δραστηριότητα 3^η: Κατασκευή του Τριγωνοψαρούλη

Σχεδιάζουν τα παιδιά σε χαρτί όπως φαντάζονται πως θα είναι το τριγωνόψαρο.

Αφήγηση

Η εκπαιδευτικός συνεχίζει την αφήγηση. *«Τα άλλα ψάρια, που στη διαδρομή αναγνώριζαν τα αδερφάκια τους και σχημάτιζαν παρέες, του έλεγαν γελώντας: - «Παράξενο που είσαι! Από ποια οικογένεια κατάγεσαι;» Μα αυτό δεν ήξερε να τους απαντήσει. Δεν έβλεπε και κανένα ψαράκι να του μοιάζει.»*

Δραστηριότητα 4^η: Αυτοσχεδιασμός

Δασκάλα εκτός ρόλου: *«Λοιπόν, τώρα ας μαζευτούμε όλα τα ψαράκια στις ομαδούλες μας για να δούμε πώς συμπεριφερόταν κάθε ομάδα ψαριών στον Τριγωνοψαρούλη. Θα σκεφτεί η κάθε ομάδα κι έπειτα θα έρθει ο Τριγωνοψαρούλης και θα μας δείξετε πως του φερόσαστε». Η κάθε ομάδα παρουσιάζει αυτοσχεδιαστικά πώς φέρεται στο ψαράκι, που το υποδύεται ο δάσκαλος. Το ψάρι πρέπει να δείχνει την επιθυμία του να γίνει αποδεκτό από τα άλλα ψαράκια.*

Αφήγηση

Η εκπαιδευτικός συνεχίζει την αφήγηση: *«Γρήγορα όμως οι μέρες πέρασαν κι άρχισαν τα μαθήματα. Τα ψαράκια έπρεπε να μάθουν να σχεδιάζουν στο βυθό. Αν και στην αρχή όλα δυσκολεύτηκαν, σιγά σιγά το σχέδιο τους φάνηκε παιχνίδι. Μόνο ο Τριγωνοψαρούλης δυσκολευόταν ακόμα. Ό, τι κι αν ήθελε να*

σχεδιάσει του έβγαινε σαν τριγωνάκι! Κύκλο ήθελε, τριγωνάκι σχεδίαζε. Τετράγωνο ήθελε, τριγωνάκι του έβγαινε πάλι! Του φαινόταν ακατόρθωτο να σχεδιάσει οτιδήποτε άλλο! Τα άλλα ψαράκια, που μάθαιναν γρήγορα, τον κοροϊδεύαν. Μια μέρα η κυρία Σουπιά βρίσκει το ημερολόγιο του Τριγωνοψαρούλη. Διάβασε τι γράφει και μαζεύει όλα τα ψαράκια να τους κάνει μια ανακοίνωση. Δασκάλα στον ρόλο της κυρίας Σουπιάς « Σας μάζεψα εδώ, γιατί έπεσε στα χέρια μου το ημερολόγιο του Τριγωνοψαρούλη και στενοχωρήθηκα πολύ γιατί δεν είχα καταλάβει τόσο καιρό πόσο άσχημα αισθανόταν και θέλω να σας το διαβάσω για να δείτε πως αισθάνεται. Μόλις διαβάσω αυτά που γράφει θα καταλάβετε γιατί θέλω τη βοήθεια σας:

Αγαπημένο ημερολόγιο,

Είμαι απελπισμένο. Νιώθω τόσο μόνο και τόσο ξένο! Στο σχολείο από την πρώτη κιόλας μέρα όλοι με κοροϊδεύουν και μου φωνάζουν. Όλοι ακόμα και η κυρία με θεωρούν χαζό. Δεν έχω φίλους, στο δρόμο δεν μου μιλούν. Τα καλαμαράκια με λένε τεμπέλη και με βαράνε, η κυρία Σουπιά συνέχεια μου φωνάζει. Ίσως θα ήταν καλύτερα να φύγω από το σχολείο, εκτός αν αλλάξει κάτι και με αγαπήσουν.

Κυρία Σουπιά: «Αυτό είναι πολύ σημαντικό! Αν φύγει ο Τριγωνοψαρούλης χωρίς να έχει τελειώσει το σχολείο, τόσο μικρός που είναι, δεν θα μπορέσει να επιβιώσει! Κινδυνεύει η ζωή του, κάτι πρέπει να κάνουμε».

Συζήτηση

Κατόπιν, η εκπαιδευτικός αρχίζει τη συζήτηση, θέτοντας τους βασικούς προβληματισμούς: «Ας δούμε όλοι μαζί από τι μπορεί να κινδυνέψει το ψαράκι αν φύγει. Γιατί του φέρονται έτσι τα αλλά ψαράκια και η κυρία; Αν ο καθένας μας

έχει κάτι καλό, τι καλό νομίζετε ότι έχει ο Τριγωνοψαρούλης; Τι θα ήθελε από τα αλλά ψαράκια για να μείνει; Τι λέτε να κάνουμε;»

Αφήγηση

«Έτσι λοιπόν, τα ψαράκια αποφάσισαν να φωνάζουν το ψαράκι για να του πουν όσα σκέφτηκαν μετά την συνάντηση με την δασκάλα».

Γιορτή συμφιλίωσης

«Και τώρα που πείσαμε τον Τριγωνοψαρούλη να μείνει, ας το αγκαλιάσουμε όλοι σαν μια ενωμένη οικογένεια και ας χορέψουμε το τραγούδι του».

Διδακτικό Σενάριο 3^ο:

Θέμα: Ο κύκλος του νερού

«Ο Χιονάνθρωπός που δεν ήθελε να λιώσει», του Μάνου Κοντολέων

Δραστηριότητα 1^η: Αυτοσχεδιασμός

Με μουσική υπόκρουση από το έργο «4 εποχές» του Αντόνιο Βιβάλντι, αναπαριστούμε τις εποχές του χρόνου και τι κάνουμε σε κάθε μια από αυτές (π.χ. το καλοκαίρι κάνουμε μπάνιο κ.ο.κ.).

Αφήγηση

«Η ιστορία μας αρχίζει μια χειμωνιάτικη μέρα στην κορυφή ενός χιονισμένου βουνού όπου βρισκόταν ένας χιονάνθρωπος».

Δραστηριότητα 2^η: Κατασκευή κούκλας κουκλοθέατρου

Τα παιδιά με κάλτσες που τις γεμίζουν με βαμβάκι, κουμπιά και άλλα υλικά, φτιάχνουν τον δικό τους χιονάνθρωπο.

Αφήγηση

«Έκτακτη ανακοίνωση από τον αγριοκούνελο ότι θα έρθει η άνοιξη και με τον ήλιο της θα λιώσει τους πάγους. Τότε ο χιονάνθρωπος αποφασίζει να πάει σε άλλο μέρος για να σωθεί».

Κάθε παιδί λέει τις προτάσεις του.

Αφήγηση

«Αποφάσισε λοιπόν να πάει στη θάλασσα και στο δρόμο συναντάει κάποια παιδιά και ξενικούν το παιχνίδι».

Δραστηριότητα 3^η: Μουσικοκινητικό παιχνίδι

Παίζει μουσική και μόλις η μουσική σταματήσει γίνονται όλοι χιονάνθρωποι παγωμένοι.

Αφήγηση

«Έπειτα ο χιονάνθρωπος συναντάει μια βαρκούλα και τον μεταφέρει στη θάλασσα».

Δραστηριότητα 4^η: Αυτοσχεδιασμός

Τα παιδιά κάνουν τις βαρκούλες που πλέουν σε θάλασσα ήρεμη και σε θάλασσα αγριεμένη.

Αφήγηση

«Ένας καρχαρίας κνηγάει τον χιονάνθρωπο».

Δραστηριότητα 5^η: Παγωμένη εικόνα

Ο κύκλος του χιονάνθρωπου να λιώνει στη θάλασσα και έπειτα να ξαναγεννιέται.

Συζήτηση

Τα παιδιά συζητούν για το κύκλο του νερού, θέτουν προβληματισμούς και απαντούν στα ερωτήματα των συμμαθητών και της εκπαιδευτικού.

Συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία αποπειραθήκαμε να αναδείξουμε τη δυνατότητα αξιοποίησης των κειμένων της παιδικής λογοτεχνίας με τη συνέργεια των θεατρικών τεχνικών, στην Προσχολική Εκπαίδευση. Αρχικά, διαπιστώθηκε ότι οι θεωρητικοί της Λογοτεχνίας και της Παιδαγωγικής υποστηρίζουν και αναγνωρίζουν το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο όχι μόνο ως έργο τέχνης αλλά και ως μέσο αγωγής. Ανεξάρτητα από τη θεωρία που επιλέγουμε να ακολουθήσουμε ή να χρησιμοποιήσουμε ως παιδαγωγική πρακτική, κοινή συνισταμένη των περισσότερων θεωριών είναι πως τα έργα τέχνης θα πρέπει να χρησιμοποιούνται και ως διδακτικά μέσα. Η Λογοτεχνία βοηθάει τα παιδιά να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν τον πολιτισμό μας, την κουλτούρα μας, τις αξίες μας, τα ήθη και τα έθιμά μας. Κατευθύνει προς την καλλιέργεια θετικής συμπεριφοράς απέναντι στο «διαφορετικό», καθώς είναι πολύ σημαντική για την κοινωνική και προσωπική ανάπτυξη των παιδιών, ενώ παράλληλα βοηθά να κατανοήσουν τους συνανθρώπους τους αλλά και να τους σεβαστούν. Οι εμπειρίες που βιώνονται με αφορμή ένα λογοτεχνικό κείμενο επιφέρουν προσωπική ανάπτυξη και ευχαρίστηση.

Χάρη στη λογοτεχνία τα παιδιά μαθαίνουν πώς αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι τα προβλήματά τους καθώς, μέσω της διαδικασίας της ταύτισης, οι ήρωες των βιβλίων μπορούν να τα βοηθήσουν να αντιμετωπίσουν παρόμοια προβλήματα και να κατανοήσουν τα αισθήματα των άλλων. Καλλιεργείται, παράλληλα, η ενσυναίσθηση, κυρίως μέσα από τις εμπειρίες που βιώνουν τα παιδιά και την ενεργό συμμετοχή τους σε ομαδικές δραστηριότητες που προέρχονται από τις ανάγκες των ίδιων των παιδιών. Η παιδική λογοτεχνία και κατά συνέπεια το παιδικό λογοτεχνικό βιβλίο αποτελεί μέσο αγωγής αλλά και, πρωτίστως, έργο τέχνης. Ο εκπαιδευτικός έχει τη δυνατότητα αλλά και την υποχρέωση να φέρει τα παιδιά σε επαφή με αυτά τα έργα τέχνης. Η ανάγκη συνέργειας των τεχνών στο πλαίσιο της εκπαίδευσης αναδεικνύει και τη δεύτερη

διάσταση που επιδιώξαμε να προσεγγίσουμε με την εργασία μας, αυτή του θεάτρου στην εκπαίδευση, η οποία μπορεί να θεωρηθεί καθοριστική και με πλούσια μαθησιακά οφέλη για τους/τις μικρούς μαθητές/μαθήτριες. Το θέατρο και οι θεατρικές τεχνικές που αξιοποιούνται στην εκπαιδευτική διαδικασία συνδέονται με την ανάγκη του του παιδιού να εκφραστεί δημιουργικά απέναντι στον κόσμο και την πραγματικότητα, μέσα από μια συμβολική γλώσσα.

Στη σχολική πραγματικότητα, το θέατρο λειτουργεί παιδευτικά, ως μέσο έκφρασης, γνώσης, επικοινωνίας και ενσυναίσθησης. Βοηθά τους μαθητές να καλλιεργήσουν την προφορική γλώσσα του σώματος, ενισχύει την ατομική τους έκφραση, εμπλουτίζει τη φαντασία τους, τα φέρνει σε επαφή με πρωτότυπα κείμενα, ενώ συμβάλλει αποτελεσματικά στην ενίσχυση της συλλογικής προσπάθειας και του ομαδικού πνεύματος. Το παιδί, μέσα από τη διαδικασία της θεατρικής αγωγής, καλλιεργεί τις φυσικές, διανοητικές και ψυχικές του ικανότητες. Μαθαίνει να σέβεται τους κανόνες της συνύπαρξης αλλά και να προτείνει, να αξιολογεί και να συναποφασίζει για θέματα που ανακύπτουν. Ως προς την καλλιτεχνική διάσταση του θεάτρου, το παιδί γνωρίζει και αρχίζει προοδευτικά να χρησιμοποιεί τη θεατρική γλώσσα και να αλληλοεπιδρά με το σώμα, το λόγο και τα αντικείμενα.

Μέσα από δραστηριότητες που εμπλέκουν τις θεατρικές τεχνικές, το παιδί νιώθει την ελευθερία έκφρασης και λόγου. Ο αυτοσχεδιασμός, η δραματοποίηση, καθώς και άλλες μορφές θεατρικής έκφρασης, όπως παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία, αλλά και η επαφή του μαθητή με την θεατρική δημιουργία και τη θεατρική τέχνη, γενικότερα, συνθέτουν το πεδίο αναφοράς αυτού που ονομάζουμε «Θέατρο στην Εκπαίδευση» ή «Θεατρική Αγωγή».

Συμπερασματικά, η παιδαγωγική αξιοποίηση της λογοτεχνίας σε συνδυασμό με την τέχνη του Θεάτρου και τις θεατρικές μορφές έκφρασης, παρουσιάζουν πολλές δυνατότητες ανάπτυξης της κριτικής σκέψης, παίζουν σημαντικό ρόλο στην αναγνώριση και διαχείριση συναισθημάτων αλλά και στην προώθηση της αυτενέργειας των μαθητών και παράλληλα καλλιεργούν τη φιλαναγνωσία και την αγάπη των παιδιών για την καλλιτεχνική δημιουργία. Επιπρόσθετα, ο συνδυασμός των δύο, αναδεικνύει κι άλλα κοινά σημεία όπως: α) προωθούν τη γλωσσική ανάπτυξη, β) δίνουν την ευκαιρία στα παιδιά να ταυτιστούν με άλλα πρόσωπα, αντικείμενα, καταστάσεις γ) δεν εξαφανίζουν τα όρια της λογικής αλλά τα ξεπερνούν, χρησιμοποιώντας το φαντασιακό στοιχείο δ) προωθούν την κατανόηση του διαφορετικού.

Με τα διδακτικά σενάρια, τέλος, που σχεδιάσαμε προσπαθήσαμε να δώσουμε μία εικόνα της δυνατότητας εκπαιδευτικής εφαρμογής του θεωρητικού πλαισίου της παρούσας εργασίας, αξιοποιώντας τρία πολύ σημαντικά έργα παιδικής λογοτεχνίας και συνδέοντάς τα με τεχνικές του Θεάτρου στην Εκπαίδευση, ώστε να δοθεί η δυνατότητα στον/στην εκπαιδευτικό να αναδείξει τα οφέλη που παρέχει η Λογοτεχνία και το Θέατρο στην Προσχολική Αγωγή.

Βιβλιογραφία - Πηγές

Πηγές

Ηλιόπουλος, Β. (2010) *Ο Τριγωνοψαρούλης*. Αθήνα: Πατάκη.

Κοντολέων, Μ.(2007) *Έξι φίλοι και ένα δώρο. Ο χιονάνθρωπος που δεν ήθελε να λιώσει*. Αθήνα: Πατάκη.

Τριβιζάς, Ε. (1961). *Τα μαγικά μαξιλάρια*. Αθήνα: Πατάκη.

Βιβλιογραφία

Adams M. D. (1973), *Simulation games: an approach to learning*, Ohio: Charles A. Jones Publishing Company.

Anderson, M. (2006). What is a Drama Teachers? Some Stories from Praxis. Στο L. A. McCammon & D. McLauchlan, et. al. (Eds.), *Universal Mosaic of Drama and Theatre: The IDEA 2004 Dialogues* (σσ. 99-108). Ontario: IDEA Publications.

Anderson, M. (2011). *Masterclass in drama education: Transforming teaching and learning*. Bloomsbury Publishing.

Bettelheim, B. M. (1995). *Η γοητεία των παραμυθιών: Μια ψυχαναλυτική προσέγγιση* (μτφρ. Ε. Αστερίου). Αθήνα: Γλάρος.

Dynak, D. M. (1996). *Profiles of preservice theatre teacher education programs at three American universities*. Διαθέσιμο στο: <https://elibrary.ru/item.asp?id=5640071>

Esslin, M. (2005). *Μπρεχτ. Ο άνθρωπος και το έργο του*. Αθήνα-Γιάννενα: Δωδώνη.

Faure, G., & Lascar, S. (2001). *Το θεατρικό παιχνίδι στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό σχολείο*, 3η ανατύπωση (μτφρ. Αγνή Στρουμπούλη). Αθήνα: Gutenberg.

Frey, K. (1986). «Η μέθοδος project» σε μετάφραση Κλεονίκης Μάλλιου. Εκδ Οίκος Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Gifford, M. (1997). What is a Good Play? Διάλεξη στο *Speech and Drama* Sydney Australia: Association of New South Wales. Διαθέσιμο στο: <https://www.unsw.edu.au/>

Healy, J. M. (1996). *Μυαλά που κινδυνεύουν - Γιατί τα παιδιά μας δε σκέφτονται*. Αθήνα: Λύχνος.

Heathcote, D. (1990). *The fight for Drama, the Fight for Education*. NATD Conference.

Hobgood, B. M. (1987). The mission of the theatre teacher. *Journal of Aesthetic Education*, 21(1), 57-73.

Johnson, L. & O'Neill, C. (1984). *Dorothy Heathcote. Collected writings on education and Drama*. Λονδίνο: Hutchinson.

Ladousse, G. (1987). *Role Play*. Oxford University: Press.

Mégrier, D., (1995), *100 Jeux de théâtre à l'école maternelle*. Θεατρικά Παιχνίδια για το Νηπιαγωγείο, μτφρ. Π. Καραπατσοπούλου, Αθήνα: Ντουντούμη.

Neelands, J. (1998). *Beginning Drama, 11–14*. London: David Fulton Publishers.

Redington, C. (2016). *Can theatre teach?: An historical and evaluative analysis of theatre in education*. Elsevier.

Rudman, M.K. & Pierce, A.M. (1988), Rudman M.K. (1995) στο J. Blaska (2004), «Children's literature that includes characters with disabilities or illnesses», *Disability Studies Quarterly*, 24 (1). Διαθέσιμο στο: <https://dsq-sds.org/article/view/854/1029>

Shaw, C. M. (2004), Using Role-Play Scenarios in the IR Classroom: An Examination of Exercises on Peacekeeping Operations and Foreign Policy Decision Making. *International Studies Perspectives*, 5, 1–22.

Somers, J. (1994). *Drama in the Curriculum*. London: Cassell.

Souto-Manning, M. (2011). Playing with power and privilege: Theatre games in teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 27(6), 997-1007.

Warren, K. (1999). *Hooked on Drama*. Australia: Social Science Press.

Αναγνωστόπουλος Β.Δ. – Δελώνης Α., (1984). *Παιδική Λογοτεχνία και Σχολείο* Αθήνα: Πατάκης.

Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (1997). *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Αναγνωστόπουλος, Β. Δ. (1998). *Τάσεις και εξελίξεις της Παιδικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα Φίλων.

Αναγνωστόπουλος, Β.(1997). *Τέχνη και Τεχνική του Παραμυθιού*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Αναγνωστόπουλος, Δ.Β. & Δελώνης, Α. (1988). *Παιδική Λογοτεχνία και Σχολείο*. Αθήνα: Πατάκης.

Αναγνωστόπουλος, Β. (2011). Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία στο Στο Τ Η. Κωτόπουλος & Δ. Σουλιώτη, *Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας*, Δημερίδα, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Διαθέσιμο στο: http://afroditi.uom.gr/uompress/themata_paidikis_logotexnias.pdf

Αναγνωστοπούλου Δ., Καλογήρου Τζ., Πάτσιου Β., (2001). *Λογοτεχνικά Βιβλία στην Προσχολική Αγωγή*. Αθήνα: Ι.Μ.Π.

Αυδή, Α., & Χατζηγεωργίου, Μ. (2007). *Η Τέχνη του Δράματος στην Εκπαίδευση - 48 Προτάσεις για Εργαστήρια Θεατρικής Αγωγής*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Αυδίκος, Ε. (1999). *Μια φορά κι έναν καιρό... αλλά... μπορεί να γίνει και τώρα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Βενιώτη, Β. Α. Ν. (2017). *Οι αντιλήψεις παιδιών προσχολικής ηλικίας για την ενσυναίσθηση μέσα από την αξιοποίηση εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων* (Master's thesis).

Γιαννικοπούλου, Α. (2008). *Το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Γκόβας, Ν. (2001). *Για ένα νεανικό δημιουργικό θέατρο: ασκήσεις, παιχνίδια, τεχνικές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Γραμματάς, Θ. (1996). *Fantasyland. Θέατρο για παιδικό και νεανικό κοινό*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Γραμματάς, Θ. (1997). *Θεατρική παιδεία και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Γραμματάς, Θ. (2003). *Θέατρο και Παιδεία*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Γραμματάς, Θ. (2014). *Το θέατρο στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Διάδραση.

Γραμματάς, Θ., (2001). *Διδακτική του θεάτρου*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Δημάκη-Ζώρα, Μ. (2014). «Το σύγχρονο ελληνικό Θέατρο για Ανήλικους Θεατές: από το παιδί-δέκτη στο παιδί-συνδημιουργό», στα *Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου Παιδική Ηλικία: Κοινωνιολογικές, Πολιτισμικές, Ιστορικές και Παιδαγωγικές Διαστάσεις (Αθήνα, 11-14 Απριλίου 2013)*, επιστημονική επιμέλεια Χ. Μπαμπούνης, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Ε.Κ.Π.Α., Εργαστήριο Κοινωνικών Επιστημών, σσ. 677-683.

Δελώνης, Α. (1990). *Ελληνική Παιδική Λογοτεχνία*, Αθήνα: Ηράκλειτος.

Δελώνης, Α. (1991). *Βασικές Γνώσεις για το Παιδικό και Νεανικό Βιβλίο*. Αθήνα: Σύγχρονο Σχολείο.

Ευαγγέλου, Ι. (2006). *Ο Άνθρωπος και ο Μύθος*. Αθήνα: Μ. Βερέττας.

Eagleton, T. (1989). *Εισαγωγή στη θεωρία της λογοτεχνίας*, μετάφραση Μιχ. Μαυρώνας, Αθήνα: Οδυσσέας.

Ζακοπούλου, Α. (2012). *Αρχές Οργάνωσης Παιδαγωγικής Πράξης*. Αθήνα.

Ζώη, Π., Μανωλούλη, Π., Πετροπούλου, Γ. Χ., & Σένια, Μ. (2018). *Η συμβολή του παραμυθιού στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού προσχολικής ηλικίας*. Πτυχιακή εργασία. Ιωάννινα: Τ.Ε.Ι. Ηπείρου. Σχολή Επαγγελματιών Υγείας & Πρόνοιας. Τμήμα Προσχολικής Αγωγής.

Θεοχαροπούλου, Ε., Κανάκη, Ε., Καραθανάση, Α., & Μουστάκα, Δ. (2016). *Το Παιδικό Βιβλίο και η συμβολή του στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού*. Πτυχιακή εργασία. Ιωάννινα: Τ.Ε.Ι. Ηπείρου. Σχολή Επαγγελματιών Υγείας & Πρόνοιας. Τμήμα Προσχολικής Αγωγής

Ιντζέμπελης, Ε. (2006). *Οι Μύθοι και τα Εικονογραφημένα Βιβλία*. Αθήνα: Παρασκήνιο.

Καλλέργης Η. (1992), Το πρόβλημα της ιδεολογίας στα παιδικά λογοτεχνήματα, *Νεοελληνική Παιδεία*, (24).

Κανατσούλη Μ. (2007), *Εισαγωγή στη θεωρία και κριτική της παιδικής λογοτεχνίας. Σχολικής και Προσχολικής Ηλικίας*, (Α' Έκδοση: 1997, Β' Αναθεωρημένη Έκδοση: 2002, Ανατύπωση: 2007), Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Κανατσούλη, Μ. (2000), *Ιδεολογικές διαστάσεις της παιδικής λογοτεχνίας*, Αθήνα: Τυπωθήτω.

Κανατσούλη, Μ. (2003). *Εισαγωγή στη Θεωρία και Κριτική της Παιδικής Λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Κανατσούλη, Μ. (2004). *Ιδεολογικές Διαστάσεις της Παιδικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Καρπόζηλου Μ., (2009). *Το Παιδί στη Χώρα των Βιβλίων*, Αθήνα: Καστανιώτη.

Κιόρογλου, Α. (2017). *Η αξιοποίηση του εκπαιδευτικού δράματος ως εκπαιδευτικής τεχνικής σε προγράμματα εκπαίδευσης εκπαιδευτικών*. Διπλωματική Εργασία. Πανεπιστήμιο Πειραιώς.

Κιτσαράς, Γ. (1993). *Το εικονογραφημένο βιβλίο. Στη νηπιακή και πρωτοσχολική ηλικία. Μια θεωρητική προσέγγιση*. Αθήνα: Παπαζήση.

Κοντογιάννη, Α. (1993). *Θεατρική Αγωγή*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

Κοντογιάννη, Α. (1999). *Το αυτοσχέδιο Θέατρο στο Σχολείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κοντογιάννη, Α. (2000). *Δραματική Τέχνη στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κουρετζής, Λ., (1991). *Το θεατρικό παιχνίδι*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Κτιστόπουλος, Ε. (2017). *Το Μαγαζάκι στην Τάξη-Το παιχνίδι ρόλου ως πλαίσιο προσέγγισης μαθηματικών εννοιών. Μία πειραματική έρευνα σε παιδιά α΄ Δημοτικού σε Δημοτικό σχολείο της Ανατολικής Αττικής*.

Λενακάκης, Α. (2012). *Η Διδακτική των Τεχνών στο Δημοτικό Σχολείο*. Στο: Σ. Καλογρίδη, Χ. Αναστόπουλος, Α. Δακοπούλου, Γ. Κουτρομάνος, Α. Λενακάκης, Ε. Μανούσου, Μ. Παρασκευόπουλος, Π. Πήλιουρας, Α. Σοφός, & Χ. Τερεζάκη, *Εκπαίδευση και Διά βίου μάθηση: Συμπληρωματικό Επιμορφωτικό Υλικό του Μείζονος Προγράμματος Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών – ΠΕ 70 – Τόμος Β΄*, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Λενακάκης, Α. (2013). Η μορφοπαιδευτική αξία του παιχνιδιού και του θεάτρου στην εκπαίδευση. Στο Θ. Γραμματάς (Επιμ.). *Το θέατρο ως μορφοπαιδευτικό αγαθό και καλλιτεχνική έκφραση στην Εκπαίδευση και την Κοινωνία*. Διδακτικό Εγχειρίδιο στο πλαίσιο του Προγράμματος «Θαλής». Αθήνα: ΕΚΠΑ, σσ. 58-77.

Μαλαφάντης, Κ. Δ. (1996). Το παραμύθι στο Δημοτικό Σχολείο. *Διαβάζω*, 363, 107-109.

Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2006). Παιδαγωγικές διαστάσεις της λογοτεχνίας. *Νέα Παιδεία*, 119, 64-78.

Μαλαφάντης, Κ. Δ. (2011). *Το παραμύθι στην εκπαίδευση: Ψυχοπαιδαγωγική διάσταση και αξιοποίηση*. Αθήνα: Διάδραση.

Μαντάς, Κ. Γ. (1972). *Το Παραμύθι. Η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του*. Πάτρα.

Μαρούδας, Η. Γ. (2012). *Το θεατρικό παιχνίδι και η επίδρασή του στις διαμαθητικές σχέσεις στο Δημοτικό Σχολείο*. (Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, 2012). Ανακτήθηκε από: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/30458#page/1/mode/2up>

Μουδατσάκης, Τ. (1994). Η θεωρία του δράματος στη σχολική πράξη. Το Θεατρικό Παιχνίδι- Η Δραματοποίηση ως μέθοδος προσέγγισης των αφηγηματικών κειμένων. *Το θεατρικό παιχνίδι-Η δραματοποίηση*. Αθήνα: Καρδαμίτσα.

Μπάκα, Ε. (2011). *Η θεατρική αγωγή (το θεατρικό παιχνίδι) ως μέσο ενίσχυσης της αυτοαντίληψης και της αυτοεκτίμησης ατόμων τυπικής ανάπτυξης*

και ατόμων με ειδικές ανάγκες. (Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, 2011). Ανακτήθηκε από:

<http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/31640#page/1/mode/2up>

Νύκτα, Ι. (2017). *Ο χαρακτήρας στο σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο με θέμα το διαζύγιο*. (Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Ανθρωπιστικών Επιστημών, Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού, ‘‘Παιδικό Βιβλίο και Παιδαγωγικό Υλικό’’, 2017). Ανακτήθηκε από:

<http://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/18101/%CE%94%CE%99%CE%A0%CE%9B%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%95%CE%A1%CE%93%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91%2C%20%CE%9D%CE%A5%CE%9A%CE%A4%CE%91%20%CE%99%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%99%CE%91.pdf?sequence=2&isAllowed=>

Υ

Παπαδάτος Ι., (2012). *Παιδικό Βιβλίο και φιλιαναγνωσία, θεωρητικές αναφορές και προσεγγίσεις-Δραστηριότητες*, Αθήνα: Πατάκης.

Παπαδάτος Ι., (2016). *Το Παιδικό Βιβλίο στην Εκπαίδευση και στην Κοινωνία* (πρώτη αναθεωρημένη έκδοση), Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Παπαδόπουλος, Σ. (2004). *Η διδακτική αξιοποίηση της δραματοποίησης στο μάθημα της Γλώσσας στο Δημοτικό Σχολείο*. (Διδακτορική Διατριβή, 2004).

Παπαδόπουλος, Σ. (2005α). Η Δραματοποίηση και η ανάπτυξη της δημιουργικής και κριτικής σκέψης. Στα Πρακτικά *Κριτική, Δημιουργική, Διαλεκτική Σκέψη στην Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη*, σσ. 221-227. Αθήνα:

[25CE%25A1%25CE%2591%25CE%259E%25CE%2597%2520%25202006-2007.pdf&ei=QM8rVcXlMpfdava-gIAK&usg=AFQjCNFri8MFqghWxDH0Rt1LopGPJR9YDQ&sig2=-NpHFhKvhka5lcZzqLT0Aw](#) 22/012/19.

Πετρίτης, Σ. (2005). «Θέατρο και Παραμύθι στο Σύγχρονο Δημοτικό Σχολείο», στο Αθ. Τριλιανός, & Ι. Καράμηνas (επιμ.), *Μάθηση και Διδασκαλία στην Κοινωνία της Γνώσης*, Πρακτικά Έ Πανελληνίου Συνεδρίου, Κέντρο Έρευνας Επιστήμης και Εκπαίδευσης (Κ.Ε.ΕΠ.ΕΚ.), τόμ. 2, Αθήνα, σσ. 639-645.

Σκαρβέλη, Γ. (2010). *101 Ιδέες για πρωτοπόρους εκπαιδευτικούς*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Σκαρτσής, Σ. (1990). *Εισαγωγή στην παιδική λογοτεχνία*. Πάτρα: Αχαϊκές Εκδόσεις

Στογιαννίδου, Χ. (2002). *Η ποίηση μέσα από τα παιδικά περιοδικά και τα αναγνωστικά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από το 1950 ως το 1990*. (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Παιδαγωγική. Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, 2002). Ανακτήθηκε από: <http://ikee.lib.auth.gr/record/1028/files/gri-2003-059.pdf>

Τριανταφυλλοπούλου, Κ., (2004), *Το εκπαιδευτικό θέατρο στο νηπιαγωγείο και το δημοτικό*. Αθήνα: Πατάκη.

Τσιάρας, Α. (2014). *Η αναπτυξιακή διάσταση της διδακτικής του δράματος στην εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Τσιλιμένη, Τ. (2003). *Οι μικρές ιστορίες κατά την εικοσαετία 1970-1990. Γραμματολογική, παιδαγωγική και γλωσσική εξέταση*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Χασάπης Α., (2008). Τεχνικές του δράματος και Διδακτική των ζωντανών γλωσσών. Η συμβολή τους στη διαμόρφωση διαπολιτισμικής συνείδησης, Πρακτικά ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ 2008, Ευρωπαϊκό έτος διαπολιτισμικού διαλόγου: Συνομιλώντας με τις γλώσσες-πολιτισμούς, ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ -ΤΜΗΜΑ ΓΑΛΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ -ΤΟΜΕΑΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ, 839 -851.

Χάσκα, Κ. (2016). Εγχειρίδιο για εκπαιδευτικούς. Διαθέσιμο στο: https://s3.amazonaws.com/webprofile-ngos/Files/51/ANASA_%CE%95%CE%B3%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%AF%CE%B4%CE%B9%CE%BF%20%CE%B3%CE%B9%CE%B1%20%CE%B5%CE%BA%CF%80%CE%BB1%CE%B9%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%8D%CF%82.pdf Ημερομηνία πρόσβασης:5/1/2020.

Χρυσafίδης, Κ. (2002), Βιωματική – Επικοινωνιακή διδασκαλία. Η εισαγωγή της Μεθόδου project στο σχολείο. Αθήνα: Gutenberg